

Přítomnost

ROČNÍK XIV

V PRAZE 6. LEDNA 1937

ČÍSLO 1

Minulý rok

V r. 1936 nebyl vyřešen ani jediný z problémů, které se mají ke klidu Evropy jako se má hořící doutnák k sudu prachu. Na konci roku nemáme celkem o nic větší právo cítiti se bezpečně na světě, než jsme měli na začátku. Máme ovšem všelijaké mírové naděje, ale chybí nám zřejmá mírová fakta. Jsme teprve uprostřed děje, někde v druhém aktu tragedie, a historie, tato slavná, ale někdy ponurá autorka, se ještě rozpakuje, jaký napsati konec. Expositice dramatu byla tato: na scénu vstupuje — před čtyřmi lety — obrněný, rozezlený Germán, který věří, že se vykoupal v dračí krvi; od té chvíle, co vstoupil, ovládá děj; i on, i ostatní brousí meče; v tomto stadiu ještě žádné drama neskončilo; musí přijít nějaký závěr. Dojde k srážce? Nebo bude hlavní postava zadržena strachem? (S milosrdenstvím nepočítáme.) Nebo bude uspána nějakým kouzlem? Či má v sobě bacily, které ji ochromí?

Není divu, že se současné Evropě nedaří řešiti problémy: ještě nikdy snad neměla tak málo společné víry jako nyní. Evropská civilizace sice trvá, od jihu k severu, od západu k východu všichni užíváme telefonů a aeroplánů a stavíme domy z betonu a asfaltujeme silnice, ale ztratila se evropská kultura, ztratila se společná základna přesvědčení a citů evropských lidí. Civilizace, k níž patří technika, pne se stále do větší výše. Avšak nikdy jsme neviděli tak jasně, jako dnes, že civilizace bez kultury je věž na písku, že technika bez citu a bez mravnosti je zkáza.

V devatenáctém století měla Evropa jakousi společnou duchovní základnu. Ve všech státech více méně věřilo se v liberalismus, demokracii, parlamentarismus a humanitu. Mimo to se ještě všude — tu věreli, tu chladněji — věřilo v křesťanství. Liberalismus, demokracie, volnost zahraničního obchodu, vývoj k rozumnosti a úcta k lidskému životu byly uznaným směrem pokroku. Jestliže některé státy ještě se do toho stadia nedostaly úplně, věřilo se pevně, že se k němu propracují v nejbližší době, tak jistě, jako voda vždy teče dolů, nikoliv nahoru. Jen osamělí jedinci někde v koutě odvažovali se popírat tyto obecné zásady.

Tato společná základna se nyní téměř úplně ztratila. Není už skoro jediné věci, ve které by se evropské národové vyznačovali stejnou vírou. Je mezi nimi tak hluboký rozdíl v myšlení, jako dříve býval jen mezi filosofickými školami. Není jediné společného citu, na který by bylo možno s úspěchem apelovat. Není jediné bývalého slavného evropského názoru, který by nyní v některém velkém evropském státu nebyl prohlášen za kacířství a nebyl vládou pronásledován. Všechny sloupy, na nichž spočívala klenba evropské kultury v její klasické době, jsou nějak zbroceny, a jako jediný společný cit zbyl už jen strach před porážkou.

Kam se poděla víra v liberalismus, kterým Evropa nerozuměla jen svobodu pro majitele výrobních prostředků, aby si mohli dělat, co chtějí, nýbrž politickou svobodu pro všechny, ochranu jedince i proti

státu? Některé velké státy dnes o nic méně nepohrdají svobodou, než se dříve pohrdalo nesvobodou. Zvolal-li někdo v devatenáctém století: „Ať žije svoboda!“, mohl doufat, že se lidé vzruší, spojí a půjdou za ním. Zavolá-li to někdo dnes, vidí, kterak lidé se rozestupují na dvě strany a chystají se bít se pro tutéž zásadu, která kdysi sjednocovala i nepřátele. Na hlásání svobody jest teď ve třech evropských velmocích trest vězení. Do evropského dění vmísili se státníci se zuřivou a nezdravou nenávisť k svobodě. Příznávají státu právo drtit jedince jako veš.

Demokracie? Také tento sloup praskl. Panovníci devatenáctého století, ohrožení demokracií, neodvažovali se o ní mluvit tak vztekle, jako dnes činí moderní diktátoři a kdejaký jejich pomocník. V polovině dnešní Evropy pokládána jest demokracie za vládu hlupáků a nepořádku, za jakýsi předsmrtný politický stav. Voda teče vzhůru: leckde je fašismus pokládán za pokrokovější ideál než demokracie. Člověk devatenáctého století by si to ani neuměl představit. Slavní lidé minulosti se obracejí ve svých hrobech. Jakou jednotu můžete očekávat od světa, jenž se nedovedl ještě rozhodnout ani mezi demokracií a fašismem? V jaké společné city můžete u něho doufat? Do Španělska putují houfy dobrovolců, ochotných si pro otázku demokracie rozbít hlavy. Fašismus ovšem není prvním útokem, který byl podniknut proti demokracii. Prvním útokem byl komunismus; fašismus s radostí si osvojil výsledky jeho práce. Vskutku měli Mussolini a Hitler v masách jen polovinu práce: první polovinu za ně vykonali Lenin a Trocký. Proto jsme se tak vzpírali komunismu: cítili jsme, jak rozbíjí staré evropské citění, starou evropskou tradici, ježž výsledky právě po válce měly být upevněny. Cítili jsme, že komunismus přináší nelítostné, drzé rozbití společné evropské základny názorů a citů. Tušili jsme, že z tohoto oslabení evropské jednoty budou mít prospěch ještě jiní, než pro které to bylo míněno. Evropa, neoslabená a nerozrytá komunismem, byla by měla vůči fašismu daleko větší vnitřní odolnost. Hitler a Mussolini měli prospěch z toho, že komunismus značnou část lidu dovedl přesvědčit, že demokracie není nic jiného než pověra pro slabochy a hlupáky. A co se nám nabízí za demokracii jiného? Vláda filosofů? Zajisté se i takto ze lstivosti mluví. Ale ve skutečnosti se nám místo demokracie nabízí vláda kterékoliv skupiny, která sežene dosti zbraní, aby ostatní rozehnala. Pravou chorobou tohoto času je poznání některých vládychtivců, že revolvery mají v určitých situacích neodolatelnou moc a že ten, kdo má v ruce revolver, nemusí už míti ani v hlavě ani v srdci ani kdekoliv jinde mnoho jiného. Nelze neviděti, že také toto poznání vládychtivcům ulehčil komunismus se svou pečlivě vypracovanou strategií třídní války.

V jakém stavu je mezinárodní obchod, jehož volnost byla jedním z hlavních pramenů blahobytu minulého století? Trosky na tomto poli nejsou o nic žalostnější než na poli duchovním a politickém. S nadšením vyhlásují některé státy, bez nichž koloběh hospodářské-

ho života nikdy nemůže být úplný, soběstačnost, autarkii, totiž zásadu žádného mezinárodního obchodu. Nedostatek hospodářských styků mezi státy prohlubuje odcizení politické. Státy spolu sousedící se tváří, jakoby každý žil na jiné planetě a mohl podle toho jednat. Za napoleonských válek vyskytli se v Německu lidé, kteří navrhovali, aby hranice mezi Německem a Francií nechala se zarůst hustým pralesem, který znemožní všechny styky. Nedostali jsme se za sto let o mnoho dále.

Víra v rozumnost utrpěla stejné rány. Velká davová hnutí povýšila na první místo práva citu, čímž rozumějí tolik: rozumovými důkazy bych snad nic nedokázal, ale můj cit má právo před všemi ostatními, a je možno užití všech prostředků k jeho ukončení. Jestliže jednou rozum jako měřítko jest odstraněn, kdejaká politická pověra má volnou cestu. Není náhodou, že moderní diktátoři vesměs patří mezi vyznavače citu. Zbavuje je to rozpaků morálních (neboť oni za to nemohou, že jejich cit je takový a ne jinaký), zbavuje je to i nutnosti něco dokazovat a hledat pro to pochopení rozumové. Německo cítí, že má právo na cizí území. Dokazujte něco proti tomuto citovému mysticismu! Povýšení citu na první místo patří mezi ostatní projevy moderního subjektivismu. Jaké je v tom nebezpečí, jestliže dokonale vyzbrojená velmoc oddá se takovému subjektivismu? Nevíra v rozum — to jest jeden z živlů evropského současného rozkladu. Rozum jest společné pravidlo. Kdo odhodí rozum, tomu jako vodítko zbývají vlastní přání, která ozdobuje jménem svatého citu. Víra v rozum by mohla Evropu zase spojit. Víra v cit ji rozděluje na množství jednotlivých a většinou chtivých citů.

Úcta k lidskému životu, další ze sloupů evropské tradice? Také tu vykonal komunismus neocenitelnou přípravnou práci pro fašisty, kteří nepotřebovali než trochu pozměnit některá úsloví Leninova, aby nemohli být viněni z přímého plagiátu. „Když se kácí les, lítají třísky,“ řekl Lenin. „Když se hobluje dřevo, padají piliny,“ praví Göring. Hle, syn vedle otce! Bolševici a fašisti se stejně vysmívají humanitě. Ani apolem na úctu k lidskému životu nesjednotíte dnešní Evropu, poněvadž její část otevřeně prohlašuje, že nemá k lidskému životu úctu pražádnou. Každý maloměšťák, který na sebe navlékl jednu z barevných košil, jež se teď po Evropě prodávají, a získal tím právo na vybití všech svých pudů, osobuje si právo mluvit o humanitě tak pohrdlivě jako Nietzsche.

A křesťanství, také jedna ze starých evropských opor? Někteří lidé spěchali s porážkou křesťanství, jakoby to byly dveře k zlatému věku, jež je třeba i násilím rozkopnouti. Nyní, když se toto dílo do velké míry podařilo, pozorujeme, že nemáme co oslavovat, a že Němec, věřící v křesťanského boha, je bytost světu méně nebezpečná než Němec, který věří ve starogermské bohy pohanské. Svět žil značně bezpečně ve stínu křesťanského kříže, než žije nyní ve stínu kříže hákového.

Tento zmatek, toto nerozumění všech všem, byly hlavním obsahem minulého roku. Místo poměrně bývalé evropské jednoty objevují se nyní tři, mezi sebou žádným citem ani žádným rozumovým pochopením nespojené bloky: demokracie, fašismus, komunismus. Není div, že se řešení evropských problémů nedaří. Uklidnění může nastatí teprve tehdy, až zase všichni budou přibližně v totéž věřit, až nynější evrop-

ské zlomky dostanou společného jmenovatele, až aspoň poněkud pomine nynější divoká různost. Kdy to bude? Nevím. Diktátorské státy upřely svůj zrak na školu a už dětem vstříkují své ideologické roztoky do žil. To je okolnost, která propast rozšiřuje, nikoliv zavírá. Žijeme v době seriové výroby politických typů. Političtí roboti se objevují na scéně evropské politiky. Všechny ctnosti evropského člověka byly redukovány na ctnost uměti kráčet ve vyrovnané řadě. Ale důvěřujeme v lidskou přirozenost. Je bohatší, než aby ji mohl tento rámeček trvale sevřít.

●
Není většího neštěstí pro národ, než je-li roztržen na takové seriové politické typy. Tomuto neštěstí jsme se i v minulém roce ubránili, ačkoliv nechybělo mezi námi lidí, kteří horlivě k tomu pracovali. Zdálo se jim, že roztrhnouti národ co nejzřetelněji na levici a pravici a pomalovati je válečnými barvami, je cíl, jemuž zasvětit své služby stojí za to. Nepodařilo se to. Nepodařilo se zakryti fakt československého národa kulisami, na nichž je namalována levice a pravice. Někteří lidé, aby takovému trhání národa zabránili, prohlašují raději, že u nás pravice a levice vůbec neexistují. Mají dobrý úmysl, ale nejsou ve zcela dobrých vztazích s pravdou. Snad není třeba lidí duševně vyklestit, přejeme-li si, aby se dohodli o některých základních věcech. Dvě nuly nejsou jediná čísla, jež je možno klásti do řady. Není potřebí žádati od levice a pravice, aby přestaly býti tím, čím jsou (bylo by to také marné a patrně ani ne důstojné), ale je možno uváděti jim na paměť stálý společný cíl: udržení tohoto státu. Bez zachování samostatnosti nebyla by ani československá levice, ani československá pravice nic více než nějakým mezinárodním žebrákem a otrokem těch nebo oněch cizinců a jedly by ze společného talíře chudoby a ponížení. Ať se díváme na základní otázky společenské tak nebo onak, všichni máme společnou základnu v tomto státě a pro všechny by jeho zkáza byla nesnesitelným neštěstím. Dosti důvodů, abychom, vůbec nepřestávajíc býti tím, čím jsme, se dohodli o základních potřebách tohoto státu a disciplinovaně je podporovali. Vnitřní naše historie v posledních čtyřech letech ukazuje, že k tomu nemusíme mít nad sebou žádného diktátora a že tam, kde je potřebí, dovedeme se seřadit do jednoho spořádaného šiku, i když na nás nikdo hrubě nerve a nepohání nás bičem. Dokud si sami dovedeme uložit tuto kázeň, nemusíme se bát o osud své demokracie.

Roku 1935 překonali jsme dosti snadno fašistické záchvaty, jimiž trpělo Národní sjednocení. Vzpomínku na plakáty, na nichž byl vyobrazován dr. F. X. Hodáč se vztáženou pravici, uložili jsme do onoho koutku své duše, kam ukládáme humoristické vzpomínky. Roku 1936 musili jsme překonat jiný otřes, který vycházel z tisku největší naší strany, agrární. Na Nový rok uveřejnil šéfredaktor „Venkova“ p. senátor Vraný článek s titulem: „Ach láska, nejmenež láska...“ Sotva si lze představit titulek méně vhodný, aby se p. Vraný někde v jeho blízkosti vyskytoval. Připomíná to kozla, který, poněvadž zahradník je na blízku, se tváří, jakoby číchal ke květině. Pan Vraný ovšem cituje slova o lásce, která pronesli Růžena Svobodová a — Kristus. Asi má tento bojovník nedostatek vlastních výroků o lásce mezi lidmi. Zdá se, že po pozemkové reformě přichází nyní druhá reforma, citátová. Jako před patnácti lety byly vyvlastňovány pozemky, tak jsou nyní vyvlastňová-

ny citáty ve prospěch strany agrární, a dospělo se v tomto počínání už až ke Kristu. Docela zapomíná, co je jeho a co patří někomu jinému, ptal se tedy p. Vraný na Nový rok: „Co dělat, aby bylo více lásky u nás?“ Po zkušenostech posledního roku je na to aspoň v jednom směru snadná odpověď: požádat p. Vraného, aby letos méně psal. V roce 1936 celé jeho působení, k němuž strana mu dávala souhlas z důvodů jen jí úplně známých, neslo se k tomu, aby rozštěpil národ na divoce se svářící levici a pravici.

A to jest cesta, kterou se nesmíme dáti, nikoliv jen proto, že Kristus a Růžena Svobodová říkali něco jiného, nýbrž i proto, že náš vlastní rozum v tom spatřuje největší nebezpečí.

Nedělejme přece, jakobychom nevěděli, v čem a vedle čeho žijeme. Žijeme vedle souseda, který, i když se ještě nemůže odvážit pravidelné války, dychtivě hledá záminku k intervenci v některém státě, s nímž má společné hranice. Postavte u nás pravici a levici do otevřeného boje; jak dlouho bude trvat Hitlerovi, než oznámí světu, že v přímém sousedství Německa vyskytlo se nebezpečí bolševismu, které musí zdrtit? Je to patrně nepříjemné pro vášnivě povahy, ale my musíme teď i svou vnitřní politiku vésti tak, aby nedávala snadnou záminku zahraničnímu dobyvateli. Musíme se světu představovat ve stavu permanentní spořádanosti. Musíme si ve sporech, ke kterým máme chuť, ukládati mnohem více zdržlivosti, než bychom musili v časech normálních. Musíme snad odložit i některý spravedlivý boj. Nepokouším se popřít, že jsou to šedivé rady a že našemu politickému životu ani pestrosti ani zajímavosti nepřidají. Ale nejsou o nic šedivější než barva polních uniforem, do nichž bychom se musili obléci, kdybychom takových rad nedbali. A smrt, myslím, není o nic méně nudná než život ve svornosti. Musíme uměti přijmout pravdu i tehdy, když je šedivá. Buďte pestří! — to je jedno z nejznámějších pokušení.

Na Nový rok četli jsme také — tentokrát z úst muže levice — radu, abychom si lépe všimli situace socialismu na západě a přestali pokrokovost utlačovat státnickostí. Bylo to doprovázeno úšklebkem nad státnickostí, jež před několika lety býval oblíbenou formou politické činnosti. Ale nyní je nejméně vhodná doba, aby se pokrokovost jakkoliv rozcházela se státnickostí. V tom aspoň se přece všichni můžeme shodnouti, že ztráta státní samostatnosti byla by nejúplnější zrádou základny pro pokrokovou činnost, jakou si umíme představit. Nedopouštějme se tedy té chyby, abychom pokrokovost stavěli proti státnickosti. Stavěli bychom proti sobě dvě věci, které obě nám patří.

Chápu, co muž levice má na mysli, když nás vybízí, abychom si lépe všimli situace socialismu na západě. Zdá se mu, že se tam objevila jakási socialistická konjunkturka. Ve Francii vládné polsocialistická vláda, ve Španělsku se začínají socialisté úspěšně bránit. Muž levice se domnívá, že je to směnka na vývoj, která by měla být ihned vyinkasována také u nás. Rozhodně bude lépe neopírat se o jakousi tu vyskytnuvší se drobnou levou konjunkturku. Nebudeme se opírat o úspěchy lidové fronty ve Španělsku, poněvadž nemáme zaručeno, jak dlouho potrvají. Nevsadíme všechno na existenci Blumovy vlády ve Fran-

ci, protože není nám známo, jak dlouho se tato vláda udrží. Opřevše se o tyto dva jevy, mohli bychom také za půl roku snad shledati, že se opíráme o nic. Vyzývali jsme ostatně po celou poslední dobu naši pravici, aby v zájmu těch a těch společných národních a státních věcí nehleděla využít konjunktury pravice, která mnohem zřetelněji šla světem, než ona konjunkturka levice, kterou náš citovaný socialista upozoroval svým drobnohledem. Nesluší se, abychom sami při první malé příležitosti tak jednali, jak jiným jednati zakazujeme i při příležitostech větších.

Světové konjunktury a konjunkturky se možná ještě několikrát budou měnit a obracet, ale máme-li doma mít klid a práci, nesmíme se podle toho točit jako hadr na holi podle větru. Práce pak máme, jako jsme ještě nikdy neměli.

Hle, jaká je naše situace: opevněním Porýní dostalo se Německo nebo se dostane ve svých východo- a středoevropských akcích do větší nezávislosti na západě, než v jaké bylo do loňského jara. Ne-li nic jiného, tedy aspoň zpomalí zákrok našich západních spojenců a učiní jej riskantnějším. To je nepříznivá novinka. Žijeme tak trochu jako ve lví tlamě. Budeme si musit osvojit opatrnost, na jakou jsme dosud nezvykli. Za žádnou cenu nesmíme poskytnout Německu záminku, aby u nás provedlo puč s aspoň částečným souhlasem Evropy. Musíme jednati tak, aby na příklad Anglie vždy nás dovedla pochopit. Musí-li tomu býti obětováno něco ze zálib našich stran a našich lidí, je nezbytno přinést tuto obět. Víme, že nikdy, právě z těchto důvodů nesmíme provésti takovou věc, jakou by byla jednotná fronta s komunisty. To by znamenalo přilít oleje do ohně legendy o zbolševisaném Československu, který Hitler roznítil, to by znamenalo pomoci mu nalézt záminku pro puč. Naše armáda sama nestačí, aby odolala síle náporu dokonale ozbrojené a bojovné velmoci, i když p. dr. Kramář se tváří, jakoby nebylo třeba se o nic jiného starat než o armádu. Dobrá armáda musí být doplněna dobrou zahraniční politikou, a právě proto byly tak nebezpečné diletantské výlety do zahraniční politiky, jež si agrární strana popřávala v minulém roce. Podlamovat zahraniční politiku není v naší situaci o nic méně nebezpečno než podlamovat armádu, neboť jen dobrá zahraniční politika opatří nám ty spojence, jichž je nám třeba, abychom byli jisti pro všechny případy.

A předpokladem dobré politiky zahraniční jest dnes ještě více než dříve dobrá politika vnitřní. V našich činech musí býti živel mrazivého uvažování, kterému i některé své sklony musíme obětovat.

F. Peroutka.

poznámky

Vládní nařízení v demokracii

Čtenáři politické rubriky novin nebyli asi příliš nadšeni, když poslední neděli před vánocemi otevřeli své listy a našli tam titulky asi patnácti nových vládních nařízení. Byla to četba asi stejně málo zábavná, jako kdyby někdo vedle sebe opsal nesrozumitelné tituly patnácti odborných knih. Nanejvýš snad přesvědčení demokraté si povzdýchli, že vláda si zase něco bez parlamentu nařizuje a že se tady jaksi rozhoduje o nás bez nás. Co je na této námitce?

Ozývá se u nás znovu a znovu od chvíle, kdy vláda byla parlamentem zmocněna, vydávati nařízení s účinností zákona. Je to nedemokratické? Argumentuje se takto: zákonodárná moc je v demokracii vyhrazena jen parlamentu; proto jakmile se jí parlament zbaví, anebo její části, a jakmile ji přenechá třeba na vládu, porušuje se princip demokracie.

Námítka není podle našeho zdání správná. Zakládá se na omylu, který pramení z toho, že máme na očích stále ještě staré konstituční schema z dob monarchie, kdy vláda byla exponentem koruny a kdy jen parlament sám byl představitelem lidu. Tehdy skutečně platilo, že demokratické je jen to, co dělá sám parlament anebo vláda s jeho svolením. Ale nepatří to už v důsledné demokracii, protože v té je vláda jen výběrem parlamentu a proto útvarem stejně demokratickým jako parlament sám. Složení vlády věrně obrazí složení parlamentní koalice. Zástupci koalice ve vládě mluví zároveň jménem koalice v parlamentě a nebylo by proto logické, aby koalice parlamentní rušila to, na čem se usnesla koalice vládní. Zavedením vládních nařízení se obvyklý zákonodárný postup nijak neruší, nýbrž jen zkracuje. Většinu osnov tak jako tak připravuje vláda, a principiálně nezáleží příliš na tom, předkládá-li tyto osnovy parlamentu ke schválení před jejich vyhlášením ve Sbírce zákonů a nařízení anebo až po něm. Snad někdo řekne, že za těchto okolností je parlament vlastně zbytečný. Mohl by po volbách jít domů a všechno by zařídila vláda. Ale to není tak docela pravda. Záleží to jen na parlamentu samém, zdali zbytečný chce být či nikoli. Někdy se zdá, že chce — a to je tehdy, když nedovede vyvinout žádnou iniciativu, když čeká jen na vládní orakulum — a někdy se zase zdá, že nechce — když totiž sám přijde s návrhem nebo když ze základů připravuje vládní námět, jako se už několikrát stalo. Z faktu, že v demokracii je parlament (přesně řečeno parlamentní většina) a vláda jedno těleso, nemusí plynout, že parlament nemá nic dělat. Předně je tu oposice, která má vládu účinně kontrolovat, a za druhé má koaliční většina, právě proto, že se cítí s vládou zajedno, na sebe brát část vládního břemene a pilně s vládou pracovat na zákonodárném díle.

Pro demokracii se skrývá ve vládních nařízeních jen jedno nebezpečí. Záleží v tom, že se jí otvírá byrokracií možnost většího vlivu na zákonodárství. Osnovy připravují zpravidla odborní ministerští úředníci. Protože, pokud jde o nařízení, procházejí tyto osnovy jen vládou a ne také hned parlamentem, snižuje se tím vlastně kvantitativně jejich demokratická kontrola. (Zdali se snižuje také kvalitativně, to už záleží jen na vládě a na parlamentu, na jejich bdělosti. Třeba říci, že parlament v této věci dost bdělý není, protože chápe dodatečně schvalování vládních nařízení jako pouhou formalitu. Tu a tam si sice stěžuje, že se mu nařízení předkládají k prozkoumání pozdě, ale to jsou nářky jen platonické. Nemusí by naříkat a mohl by si včasné předložení vymoci, kdyby o to stál.) Prakticky tedy jde při vládních nařízeních, jako ostatně při všem zákonodárství, o to, aby parlament (spolu s vládou) dostatečně vyzvažoval vliv byrokracie, jejíž možnosti jsou velké. (Tím neříkáme, že tento vliv musí býti vždycky zhoubný; mluvíme jen ze stanoviska principiálně demokratického.) Má-li parlament na tento úkol stačit, musí mít jeho členové sami dost odborných znalostí.

Z. S.

Německo a evropská skutečnost

Pozorujíc mezinárodní situaci a náladu na začátku tohoto roku, můžeme, zdá se nám, říci, že se svět poněkud začíná osvobozovat od obav, které jako mūra tlačily jeho mysl v posledních třech letech. Mírně obavy z Německa po Hitlerově převratu. Všichni, kdo jsme tímto režimem ohroženi, začínáme nabývat sebevědomí a důvěry v sebe, která roste úměrně s tím, jak rostou naše branné síly. Začínáme se na Německo a jeho možnosti dívat střízlivěji a začínáme postřehovat slabiny, které se skrývají za jeho siláckými gesty a hlučnou propagandou.

Od konce minulého století žila Evropa ve strachu před Německem a přesto, že bylo Německo r. 1918 na hlavu poraženo, žil ten strach dál a znovu se vystupňoval po 30. lednu 1933. Docela se jaksi zapomnělo, že Německo před válkou a Německo po ní je něco velmi rozdílného a zejména, že se velmi liší poválečná mimoněmecká Evropa od Evropy předválečné.

Co založilo německou moc koncem 19. a začátkem 20. století? Prudký rozmach německého průmyslu a rychlý vzestup počtu německého obyvatelstva. Až skore do r. 1871 bylo Německo zemědělským a feudálním státem. Jeho minerální a uhelné bohatství dřímalo pod zemí. Nebylo velkého průmyslu, kapitálu ani podnikavosti. Teprve po porážce Francie Pruskem r. 1871 vstoupil do romantického a idylického Německa nový duch průmyslového rozmachu. Chudá zemědělská země rychle bohatne. Z venkova se hrnou do měst tisíce a miliony lidí. Těžba uhlí stoupá s 30 miliony tun roku 1871 na 190 milionů tun roku 1913. Začíná se zužitkovávat rudné bohatství lotrinské. Z uhelné oblasti vestfálské se stává typické černé průmyslové území. Už v deseti letech po roce 1871 zdvojnásobilo Německo svou výrobu oceli a železa. Roku 1890 mělo sedmkrát větší lodní tonáž než roku 1870.

Rozumí se samo sebou, že takový hospodářský převrat se musil projevit také politicky. Německo bylo před válkou nejmocnější stát na kontinentě. Mělo ve svém vleku Rakousko a Turecko a aspoň zdánlivě také Itálii. Německá střední Evropa vlastně už tehdy byla skutkem a teprve světová válka ji rozbila. Jak vypadá Německo dnes? Nic podobného tehdejšímu průmyslovému rozmachu nevidíme. Vzestup počtu obyvatelstva se zastavuje a němečtí statistikové začínají strašit vyhlášením. Veliká armáda se buduje na úkor životní úrovně, která kdysi byla považována v Německu za normální. Politicky je Německo izolováno. V celém světě nemá jediného státu, na jehož pomoc by mohlo bezpečně spoléhat při výbojných válce. Ale zatím co se jeho hospodářský rozmach válkou zastavil, byl rozmach jiných zemí podnikcen. Spojené státy vyrostly na největší snad světovou mocnost. Nespínily se předpovědi o nadcházejícím úpadku Anglie. Francouzský průmysl po válce vyrostl. Ve střední Evropě se zkonsolidovaly nové národní státy, které jeví neobyčejnou houževnatost a chuť k životu. Mezi nimi máme na příklad my jeden z největších válečných průmyslů světa. Itálie založila velkou koloniální říši. Turecko se politicky obnovilo a obrátilo se k Německu zády. A hlavně: na východě roste nová velká průmyslová mocnost, která otevřela rudné, uhelné a energetické zdroje šestiny světa.

Taková je skutečnost. Hitlerův režim není počátkem obnovy bývalé německé velikosti a slávy, nýbrž jen velikým záchrávkem a přístěním historické krise, kterou prodělává tento velký národ. Německo dnes ve skutečnosti dosnává svůj sen o světovém imperiu a o tom, že bude první mocností světa. Těžce a křečovitě se probíjí k poznání svého skutečného postavení ve světě. Politicky je pro Evropu hlavní otázka, zdali se dá o této skutečnosti poučit válkou anebo bez ní. Odpověď na to nám nepochybně přinese už tento rok.

Z. S.

politika

Konrad Heiden:

Jedna německá možnost

(Psáno pro „Přítomnost“.)

Článek tento je z pera známého autora knihy o Hitlerovi a nejlepšího znalce národně socialistického režimu. V předešlých článcích, které jsme otiskli, dovedl Heiden, že Německo není dosud připraveno na dlouhou válku. V tomto článku pojednává o jedné perspektivě, která z toho vyplývá a nás se týká.

Síla Německa: krátký úder. Jeho odvážlivost: pěstění údernosti na úkor rezerv. Jeho vzor: postup pruského generálního štábu za světové války. A lehkomyslně přeslechnutá výstraha dějin: světovou válku by bývalo třeba vyhrát za prvních šest neděl a skutečně byla — svědectví korunního prince — za prvních šest neděl prohrána.

Ale musí mít krátký úder vůbec naději na úspěch, má-li představovat politickou možnost? Je často sly-

šet domněnku, spatřující sílu Německa v tom, že se od něho můžeme nadáti, že rozpoutá bez rozpaků i válku předem prohranou; nacionálně socialističtí vládcí by prý sami skočili do propasti, aby do ní strhli ostatní svět — a tento hrozící výbuch šílenství je prý jejich silou.

Síla velmi sporná; závisí opravdu a jedině na dobrých nervech ostatních. Jistě tohle nebezpečí zapůsobilo v minulosti leckde v Evropě; stejně jistě však začal od několika měsíců obrát. Nejzřetelnějším jeho výrazem byla dosud rozprava o brannosti v dolní sněmovně angličt. Ve skutečnosti je teorie o výbuchu šílenství málo průkazná. Odporuje zcela povaze diktatury, jejíž smysl a cíl je naprostý a výhradně výkon moci s rizikem co nejmenším. Tato přirozená tendence diktatury určuje spád její politiky, jež nemůže jednati proti své přirozenosti ani v případě své zkázy; ta by však nastala, kdyby přešla od bezmezného využívání moci k vědomému sebeničení.

Ale snad by bylo možné, že by se diktatura, známá ostatně svou dráždivostí, dala jednoho dne strhnouti k něčemu, co by bylo prostě v klinickém smyslu abnormitou? Nuže, mám za to, že tu mohu pronést před celou Evropou povolání úsudek: na čin hrdinského sebezničení bychom čekali marně u těchto povah. Jejich chování, pozorované přesně patnáct let, mluví proti tomu s jistotou, hraničící s absolutnem. Jdou až těsně ke hranici možného, pro niž mají jemný instinkt. Hranici nikdy nepřestoupí, a je opravdu v rukou silného a odhodlaného protivníka, kde chce pevně narýsovat tuto hranici. Jediný člověk z celé té družiny, mající sám velikou moc, byl by ryze psychologicky s to překročiti hranici; on však není skutečným vládcem a nestal by se jím pravděpodobně za dnešního rozdělení síly ani tehdy, kdyby byl odstraněn náhle z nějakých osobních důvodů nynější pohlavár.

Je tedy třeba ještě odpověděti na otázku přece jen prostší, je-li někde možno podniknouti s úspěchem krátký úder; a zdali tudíž už vážná hrozba takovýmto úderem by mohla vynést politický úspěch.

Nezbytná otázka napřed: co je úspěch, čili jinými slovy, co jsou zahraničně politické cíle diktatury?

V mezinárodní politice je tajná zásada, která se většinou nerada formuluje. Lze ji nazvati: vykořisťování slabých národů silnými. Slabost a síla mohou záležeti za stabilních poměrů mezinárodních ve věcech ryze hospodářských. Jakmile se však svět vyšine z rovnováhy a ochromne kdesi odpadnutím některé síly mezinárodní soustava, uplatní se rychle převaha silnějšího, a poslušného dlužníka se stane přes noc nemilosrdný hospodářský diktátor — zkrátka je to situace tmavého lesa, kde je loupežník vždy silnější nežli nejbohatší lupič. Fašistické státy si razí ve světě mezinárodního práva cestu k panství stejnými metodami, jako se ve světě demokracie dostávají k moci fašistické strany.

Jestliže se sami stanou vykořisťovateli ti, kteří byli dosud vykořisťováni — nebo ti, kteří se za vykořisťované pokládali — pak teprve vznikne, v měřítku národním nebo mezinárodním — onen hřbitov a ono rumiště, jež nacionálně socialistická propaganda neprávem a jednostranně nazývá „bolševismem“. Proto ten děsivý a skrytý válečný stav v Evropě od té doby, co stát sebe

sama jmenující „proletářským“ zotročil nezávislý národ africký a co jiný diktátor hroze-žádaje zvolal: „Kdybychom měli Ukrajinu a Ural...!“

Tu máme jednu z nejdůležitějších podmínek krátkého úderu: musí vésti k totálnímu úspěchu. Předmět může býti sporný, avšak musí ho býti dobyt rychle a úplně. Z knihy maršála Badoglio, jež vyšla nedávno, víme, že vojenské vedení italské počítalo s několikaletou válkou v Habeši a první větší úspěchy očekávalo na podzim 1936. Avšak politické vedení nutilo vedení vojenské k rychlému vítězství; podařilo se, poněvadž Společnost národů přes obavy italských vojáků neozbrojila svého napadeného člena.

Krátký úder s totálním úspěchem — kde v Evropě visí takový plod pro německý útok?

Jen jediná země může přijíti v úvahu. Vylučme předem Švýcarsko jako cíl takto omezené války; útok na Švýcarsko by přiměl aspoň jednu ze sousedních velmocí k zákroku, a krátký úder by se ihned změnil v nekonečnou a beznadějnou válku rezerv. Na Švýcarsko číhá naopak spíše nebezpečí v možnosti, že se ve válce velmocí stane nástupištem a etapou, tedy nikoliv cílem, nýbrž prostředkem. Totéž platí o Belgii, Holandsku a Dánsku. Útok na tyto země by znamenal válku s Anglií. Litva není ani protivníkem ani cílem, který by stál za riziko; násilný zásah v Gdánsku by byl smrtelnou výzvou Polsku a navždy by zmařil nejvýznamnější dosud zahraničně politický úspěch německé diktatury, odloučení Polska od Francie, úspěch, který ostatně poněkud vyblednul v posledních měsících. Zbývá jihovýchod.

Na jaře loňského roku, záhy po obsazení Porýní, jsem se zúčastnil rozpravy ve společnosti rakouských politiků. Hovořilo se o tom, na které místo Evropy asi bude podniknut první útok. Já jsem mínil: na Československo; Rakušané: na Rakousko. Následující události ilustrují pak znamenitě, jak se dělá politika s hrozbou krátkého a totálního útoku. Protože se Rakušané báli německého útoku a nikde neviděli pomoci, uzavřeli s útočníkem kompromis, který zajistil jejich státoprávní nezávislost a nezvykle posílil vliv Berlína na Dunaji. Z mnohých důkazů nejdůležitější byla nedávno berlínská návštěva dra Quido Schmidta, šéfa rakouské zahraniční politiky. Tam byly položeny základy k vojenské úmluvě o potírání bolševismu i v sousedních oblastech.

Tím může býti myšlena toliko jediná země. Berlín koná vojenské přípravy k útoku na Československo, a to pod záminkou, aby rozmetl hnízdo komunismu.

Nuže, pro tuto záminku chybí dosud všechny předpoklady. Komunistické hnutí má v Československu vliv poměrně nepatrný, režim je naprosto demokratický a opírá se o silné strany. Jestliže však bylo přece možné, aby dvě velmoci prohlásily oficiálně, že nestrpí vznik bolševického hnízda ve Španělsku, neměli bychom si činiti ilusí o jistých možnostech v blízké střední Evropě. Co vše se nedá nakonec prohlásiti za bolševismus! Počínajíc snad s hnutím lidové fronty až k bouřlivým konfliktům menšinovým, jimž by se dalo napomoci dokonce i zvenčí — v silném, ale přece jen složitým státním ústrojí Československé republiky dají se záminky, bude-li toho třeba, najíti nebo i vyvolati. Je málo zemí, v nichž je realistický smysl národa a politické umění jeho vůdců tak bdělé na tato nebez-

pečí jako v této zemi. Ale není také země, jež by nabírala berlínské diktatuře cíl svůdnější.

Československo je vojensky a politicky jediným předmětem krátkého a totálního úderu. Zde by se uplatnila neomezeně přirozená převaha větší a silnější země. Jediná strategicky úspěšná operace německé úderné armády by vynesla podle názorů Berlína totální úspěch politický.

Vznikl by nesmírný mocenský blok, drtící celou Evropu v základech. Osa Berlín—Vídeň, opírající se o porobené Československo, by rozřízla pevninu ve dvě polovice, v nichž by pohnáhlou uhasínala národní a politická samostatnost sama sebou. Obrovskou mocí by tlačil tento blok na Švýcarsy, obrovskou mocí na Rumunsko, obrovskou mocí i na Polsko. Francie by byla osamocena na pevnině a automaticky by se stala mocí druhého řádu. Itálie by si mohla vypočítati den, o němž by musela buď zbraněmi zápoliti o Podunají nebo je opustiti jako politicky poražený.

Jako vždy holduje Berlín i tu zásadě nedobývati ničeho mocí, co může dostati dobrovolně. Doufá, že pouhou hrozbou útokem zažene Československo na cestu Polska. Tu je však přece příznačné, jak vzácně, stýdlavě a neurčitě zatím zní hlasy, jež se v Praze přimlouvají příležitostně za vřazení do bloku berlínského. To dosvědčuje, že se Československo necítí dosud osamoceno.

Právem nikoliv. Ani Francie ani Itálie nemohou vydati Československo všanc osudu, ledaže by jednaly proti svým životním zájmům. S Francií je v platnosti pevné a dalekosáhlé spojení vojenské, se Sovětským svazem rovněž, obě slučuje plášť francosko-ruské smlouvy o vzájemné pomoci. A tu počínají věci, které stojí za vyjasnění. Zájem a povinnosti Francie vůči Československu jsou naprosto jasné. Přesto prý směl říci francouzský ministr války ve finanční komisi senátu, že francouzská armáda je určena výhradně pro účely defensivní, nikoliv ofensivní. Jak má přispěti na pomoc defensivní armáda spojenci na východě, nelze pochopiti. Politika je hra, v níž často nenastane samozřejmost a jeden vyhraje proto, že se druhý dopustil chyby. Klopýtnutí nebo uváznutí na tom či onom místě Evropy při péči o vlastní zájmy, o sobě samozřejmě, může dáti naději útočníkovi.

Tím se dostáváme k jádru. Evropa nebude míti míru, nesvitne-li národům za předivem spojeneckých svazků velká pravda o jednotě Evropy. Pokud budou rozuměti široké masy paktům o vzájemné pomoci a kolektivní bezpečnosti jen jako prostředkům chránícím před katastrofou, bude vždy veliké pokušení vyhnouti se katastrofě uhýbáním před obecně evropskými věcmi. Touha po osamocení jde národy, zalézají se do jeskyní, zločinná to naděje, že neštěstí potrefí souseda.

Důsledek téhle sebeisolace musí býti nadvláda nejsilnějšího a nejneostýchavějšího. Avšak jakákoliv nadvláda, i kdyby se k nám vplížila obratně a potichu jako zloděj, způsobí bez úniku krveprolití. Tento díl světa a tato rasa nebyly stvořeny pro panství jednotlivých. Dějinami Západu se táhne řetěz pokusů o nadvládu: Legnano, Bouvines, Murten, Pavie, Mühlberg, Osna-brück a Münster, Kahlenberg, Hochstätt, Poltava, Lipsko, Sevastopol, Sedan, bitva na Marne — co jméno, to datum zbytečného vzpomínání na marný boj o založení německé, burgundské, španělské, francouzské, turecké, švédské nebo ruské nadvlády nad Evro-

pou. Nikdy při tom se nedomohl ten, kdo se o ni pokusil, něčeho jiného než děsných krvavých obětí, mdloby a pokoření na desíletí. Ale i krev ostatních tekla potokem.

literatura a umění

Karel Čapek:

Umění a politika

Přiznám se, že jsem tento titulek napsal poněkud neochotně, vlastně jen k vůli redaktorovi tohoto listu, který něco takového ode mne chtěl. Říkám-li neochotně, tedy ne proto, že bych psal nerad o umění, ani proto, že bych se úzkostlivě vyhýbal mluvit tu a tam o věcech politických; ale ty dva pojmy dohromady mi mnoho neříkají. Díky bohu, u nás se politika příliš mnoho o umění nestará, což slouží většinou jen k dobru tomu umění; a vice versa, i naše básnictví a umění si uchovalo značnou nezávislost na politice; ve svém celku není ani povýšeně kázavé ani nedůstojně služebné; budiž řečeno, že se v té poměrné duchovní svobodě, již požívá a již je naplněna naše kulturní práce, jeví co nejpříznivěji sama demokratická povaha našeho národa. Tedy tak dalece by byly u nás aspoň na tomto poli hlavní věci v pořádku a nemohlo by se o nich psát mnoho jiného, než abychom si je v tom stavu i nadále udrželi; tím spíše však musíme dát pozor, když to někde zaskřípne. Jde hlavně o to, aby se při tom nepřiskříply prsty našemu umění.

Něco zaskřípalo zrovna o vánocích; bylo to hrcmadné vrzání politických bot, dílem trochu nejisté, dílem neomaleně našlapujících kolem naší kulturní tvorby. Anketa, kterou uspořádaly „Národní listy“ na heslo „Národu národní kulturu“, si vskutku zaslouhuje po některých stránkách bližší pozornosti. Už způsob, kterým redakce určila thema ankety, je zajímavý.

„Národně uvědomělá veřejnost pozoruje totiž s bolestí a obavou, že především v československém umění... pokoušejí se stále důrazněji o výboj směry, které zneužívají poslání umělcova a vědcova k nenápadnému, ale za to tím nebezpečnějším rozšiřování rozkladných, ne-li přímo protinárodních a protisátních tendencí. Několik událostí z posledních týdnů i dnů potvrdilo, že tyto krajně nebezpečné vlivy leptavého kulturního bolševismu cílevědomě a záměrně pracující o svém ničivém díle, mají dosti síly a prostředků, aby pod rouškou pokrokovosti a jiných líbivých, povrchně chápaných hesel získávaly k bezděčné spolupráci i ty vrstvy, které s komunismem naprosto nesouhlasí. „Národní listy“, věrný své dávné tradici a svému vlasteneckému poslání, postavily se v otevřený boj proti záluďným propagátorům těchto vražedných ideí... Neboť jsou přesvědčeny, že v umění vskutku národním nerozhoduje pouze dokonalá forma a absolutní vnitřní hodnota, nýbrž i duch, jímž je dílo neseno, a cíl, k němuž bezděky či úmyslně míří. Že národ tak nepočtený... nemůže a nesmí sebevražedně odvrhovati nejkrásnější a nejušlechtlejší tradice, jimiž žil a jediné může žít, nemá-li být pohlcen nepřátelským příbojem, zvedajícím se hltavě na všech stranách. Že umění a věda, které se těmto tradicím odcizují, nebo které je dokonce povýšeně odmítají a zesměšňují jako „fašismus“ a „zpátečnictví“, nemají nároku na to, aby je národ ctil, podporoval, ano ještě i odměňoval. Doufáme, že s naším přesvědčením souhlasíte, prosíme Vás, slovně pane, abyste laskavě svým projevem podepřel naše stanovisko a abyste se zároveň pokusil určit prostředky, jimiž by bylo podle Vašeho mínění těmto rozkladným snahám čeliti.“

Všimněte si té celé formulace; je to školní příklad toho, čemu se říká kladení sugestivních otázek. Je to asi tak, jako kdyby se svědka u soudu ptali: „Jelikož se obžalovaný nenápadně a nepozorovaně dopustil zločinné tendence, co byste, slovutný pane svědku, podotkl k jeho hanebnému činu?“ Jak známo, v každém slušném lidském řádu by takové soudní řízení muselo být zrušeno; ale vůči kultuře je asi dovoleno mít méně skrupulí nežli vůči někomu, kdo jenom ukradl husu nebo přepadl trafikantku. „Národní listy“ ničím nedokládají, že se u nás opravdu „stále důrazněji pokoušejí o výboj“ směry protinárodní, ano i protistátní; místo toho jen napovědí, že jsou „n e n á p a d n ě šířeny rozkladné, protinárodní, ano i protistátní tendence“. Není tu nijak blíže řečeno, v čem vlastně pozůstávají ty „rozkladné, protinárodní, ano i protistátní tendence“; je jen naznačeno, že „cílevědomě pracují pod rouškou pokrokovosti a jiných libivých hesel“ a že „povýšeně odmítají a zesměšňují nejkrásnější a nejušlechtilější tradice“, jimiž náš národ žil. Jak vidíte, je to obvinění náramně neurčité: protestuje se proti něčemu a někomu a proti „několika událostem z posledních týdnů“, aniž se čtenář dověděl, o koho a oč vlastně jde. Je to také na té anketě vidět; zatím co jeden pán ve své odpovědi odmítá protinárodní a protistátní tendenci obrazů, na nichž je „lidská hlava vytvořena z trojúhelníka“, protestuje druhý proti tomu, že na olomouckém jevišti při provedení „Libuše“ nebylo dost světla a že na brněnské výstavě bylo v jednom pavilonu vystaveno umění kubistické; jiný si stěžuje, že „Prodaná nevěsta“ se hrála v dnešních vesnických šatech, další účastník žádá zejména motorisaci armády a účast techniků v sborech komunálních i veřejných, pan F. S. Procházka navrhuje, aby byli vyobcováni němečtí emigranti, pan JUDr. August Popelka v. v. protestuje proti prvnímu číslu „Času“, kterýžto časopis „nikdy více nevzal do ruky“, jiný účastník odmítá „internacionalismus římský“ a tak dále; čímž vším se má čelit kulturnímu bolševismu, rozkladným tendencím a „nepřátelskému příboji, zvedajícím se hltavě na všech stranách“. „Je nutno, abychom podporovali oprávněnou snahu pilných a nadaných jedinců,“ míní pan Bohdan Bečka, pohlížeje na ten nepřátelský příboj. „Budme důslednými obránci národních obyčejů a zvyků. Ve výtvarnictví oceňujeme nálezitě zpracovanost postavy a výrazu.“

Jiní účastníci ankety (většinou bona fide) byli přece jenom přístupnější sugestivní formulaci předložené otázky a ochotně se rozčilili na ony blíže neurčené, rozkladné, protinárodní, ano i protistátní tendence v našem umění; bohužel neřekli o nic jasněji, koho a co tím mají na mysli. Zdá se skoro, jako by odsuzovali neznámé pachatele neznámých, ale nenápadně šířených knih, ideí nebo obrazů, jež obsahují protinárodní, ano i protistátní tendence a zesměšňují nejušlechtilější tradici našeho národa. Opravdu, měli být ve svých odpovědích explicitnější. Slušný člověk přece nikoho ani jednotlivě ani kolektivně neobviní z protinárodních, ano i protistátních tendencí, nepíráje se o žádné doklady. Tady bylo obviněno „především československé umění“; bohužel soud „představitelů československého života politického, uměleckého, vědeckého i duchovního“ nad československým uměním byl vykonán ledabyleji než soud nad posledním lumpem na Pankráci.

Ankety se dělají obyčejně proto, aby se zjistilo, jaké své vlastní mínění mají ti a oni lidé o nějaké

věci. Tady máme před sebou trochu neobvyklou anketu: nejdřív se vyslovilo redakční mínění — ovšem nedoložené; potom se co nejrozhořčeněji pronesl odsudek; a na konec, „doutajíce, že s naším přesvědčením souhlasíte, prosím Vás, slovutný pane, abyste laskavě svým projevem p o d e p ř e l naše stanovisko“ a poradil, jak o něm blíže neurčeným „rozkladným snahám“ čeliti. Myslím, že kdyby se nejprostším porotcům z lidu řeklo, že se od nich nežádá nic než aby svým souhlasem „podepřeli“ verdikt předem hotový, prohlásili by asi, že jsou tady od toho, aby dělali verdikt a ne aby jej pouze opatřili projevem souhlasu. Upřímně řečeno, podivil jsem se, že tolik dospělých mužů se zapomnělo pozastavit nad formulaci ankety jim předložené. Na sugestivní otázky se odpovídat nemusí. A nemá.

Mimochodem: nevíte, prosím vás, kde se to dělá, že nejdříve postaví fait accompli, aniž by se kdo koho ptal, a pak teprve se žádá, aby ten fakt nebo to stanovisko bylo „podepřeno“ veřejným souhlasem? Aha, už víme: to je to, čemu se v dnešním Německu říká hlasování lidu.

Jeden z denních listů obvinil tedy československou kulturu a především umění, že v jakýchsi směrech a vlivech je rozkladná, protinárodní, ano i protistátní; že cílevědomě a záměrně, ale také bezděky a pod rouškou pokrokovosti pracuje o svém ničivém díle; že propaguje vražedné ideje a povýšeně odmítá a zesměšňuje nejušlechtilější tradice našeho národa; jedním slovem, že se dopouští kulturního bolševismu. Podívejme se, co jednotliví účastníci ankety k těmto obviněním doložili:

Dr. K a r e l K r a m á ř: „Po převratu jsme se vrhli životem i uměním do mezinárodní moderny — i v hudební akrobacie, i v malovaných rebusech, i v nových budovách marno hledati českost. Nedovedli jsme nic svého...“ R u d o l f B e r a n: „Nepřipustíme zhoubných zásahů, které jsou do našeho kulturního života zanášeny zejména v posledních letech.“ O l d ř i c h B l a ž í č e k: „Mám-li na mysli umění výtvarné, jsou zevním výrazem této neujasněnosti stále střídané a ideově vzájemně si odporující hesla a teorie... Jsou to tendence kulturního bolševismu, které si zejména u nás vyhrazují drze jediné právo ke kulturnímu rozhodování... Veřejnost vidí, že se umění propůjčuje k propagaci politických ideí našemu národnímu charakteru cizích a označuje je — za umění levé a snad i proto o ně ztrácí zájem.“ P a n í R e n á t a T y r š o v á: „My staří s bolestí sledujeme scestí, na kterém se octlo v posledních letech naše slovesné umění. Tento rozchod většiny našeho národního spisovatelstva s tradičními ideály... ohrožuje zejména duševní zdraví naší mládeže.“ J u l. D o r a z i l: „... v posledních letech pronikají k nám neblahé vlivy východní orientace, propagující vlastně kulturní bolševismus všemi směry. Tento vliv... i v problémech odborně výtvarných dovede zlehčiti aspoň v určitých vrstvách cit národní.“ J U D r. L a d i s l a v F e i e r a b e n d: „U nás je opravdu dosti častým zjevem, že dává se přednost tomu, co je cizí, kdežto na naše domácí a národní věci se hledí s určitou nedůvěrou.“ D r. R i c h a r d F i s c h e r: „Stává se u nás módou přezírati svůj domov a toužiti jen po cizině.“ D r. F r a n t. H o d á č: „V tuto chvíli právem jest počítováno jako nedostatek, že kulturní život národa jest jaksi v nesouhlasu s celkovým jeho dnešním duchovním stavem. Z mladých, kteří vyjadřují obsahem svého díla dnešní stav, bohužel, jest málo osobností, jejichž výrazové prostředky jsou veliké a ryzí... Síly rozkladu a mezinárodní hesla nedávné minulosti jsou stále ještě v převaze nad silami, jež vyjadřují dnešní skutečný duchovní život národa.“ E m a n u e l J a n s k ý („Polední list“): „Bráníme (prvky národního charakteru) proti zoficiálnělé kultuře... Popíráme i potíráme monopolní násilí kulturního kartelu...“ F r a n t. J e ž e k: „Obávám se, že dnes máme ve své kultuře tolik odlesků cizích myšlenek, že vlastní naše národní kultura je v pozadí.“ D r. F e r d. K a h á n e k: „Kultura po válce — bohužel — nevede. Někdy vědomě

i nevědomě slouží, slouží klikám, slouží moci, slouží skupinám, slouží koncernům. Neovládá národ, nepředvídá, netlumočí jeho tužeb, je vzdálena jeho duchu. Doby, kdy vedla, patří minulosti.“ Antonín Klášterský: „Jedna čelná spisovatelka česká má na svém stolku bustu Leninovu. Komunismus rozlézá se nám po těle jako ošklivý lišej, budí vlažnost v národním citění, ne-li lhostejnost a přímo pohrdání pro věci národa.“ Josef Knap: „... rozkladné tendence v oblasti literární...“ Dr. Fr. Lukavský: „Nelze dále lhostejně přihlížeti k bolševisaci nejen našeho života politického, nýbrž i kulturního.“ R. J. Malý: „Bolševická taktika „lidových front“ se nyní zavádí nejenom v politice, ale i v kultuře. Kalí se voda, matou se pojmy a rozmazávají i vyvlastňují se hesla. Právě ti, kdo po převratu a nás v kultuře nejvíce zavádějí hrubou tendenci („proletářské umění“) — teď naopak zase šíří názor, že kulturní práce nesmí být posuzována podle své tendence, nýbrž jen podle své „čisté“ hodnoty.“ Dr. Fr. Mareš: „Bolševictví proti národní kultuře se šíří po fabiánsku, nepozorovaně.“ Dr. Josef Matoušek: „Zdá se mi, že to dovedou v cizině lépe než u nás.“ Dr. Stanislav Nikolau: „Náš národ, zamořen materialismem a šedivým rozumářstvím, ztrácí mravní sílu ve všech oborech veřejného života. Poctivost, nezištnost, pracovitost, solidnost, obětavost, hrdost, nepodlézavost ztrácejí se v nezájmu o národ, v sobeckosti, v rozvratu veřejné činnosti, v byzantinismu, ctižádosti a marnivosti.“ Dr. V. Müller: „Nemám ani nadání ani chuti, abych mohl... posoudit příčiny oněch neblahých zjevů v literatuře, umění a vědě, které vnášejí do veřejného života našeho státu a národa zmatek a rozklad a naplňují celé ovzduší nevěrou a neúctou ke všemu, co nám bylo vždy drahým. Snad by mne to naplnilo zoufalstvím...“ Jan Cpolský: „Spatřuji hořký zjev ve vrstvě skutečných intelektuálů, kteří si místo jakékoliv disputace a obrany přitěpí okatou šerpu demokracie, čímž jsou všichni lidé odlišného přesvědčení jako zpátečníci vyřizeni.“ Jaroslav Páčovský: „Jest opravdu zarážející, že se poslední dobou čím dále tím neostyšněji literatura stává v rukou některých spisovatelů prostředkem, jímž se mají nenápadně, za to tím účinněji šířit tendence destruktivní, začasté přímo protinárodní a protistátní.“ Dr. Jar. V. Sedláček: „Vina odporu proti pronikání rozkladných ideí do života kulturního.“ MUDr. Fr. Skácelík: „Problém je politický.“ Jaroslav Skrbek: „Zdá se mně, že dnes jsme tak „pokrokoví“ a „moderní“ v literatuře i umění, že nám to až škodí. Dnes v tak kritické době nemůžeme si dopřátí té lehkomyšlnosti, aby v celku zdravý náš národní duch byl veden kulturním internacionalismem nám cizím, nechceme-li býti pohlceni nepřátelským příbojem krajního nacionalismu.“ Dr. Josef Svítal-Karník: „Nowaczyński vytýká čs. literátům a umělcům přímo vasalskou poddanost bolševické „kultuře“. F. X. Svoboda: „Čestí autoři zmatení překřtívají svá jména i jména svých reků na jména cizí, píší se kritik v básně s množstvím francouzských slov v domněnce, kdyby byla ta slova napsána česky, že by již nezněla tak vznešeně, tendence politická využívá této anarchie, vniká do románů, umělecká forma se ničí lícní žurnalistickou, poesie a podstata krásy se z románů ztrácejí, umění se stává ne národní kulturou, ale rejdištěm zájmů stran.“ Dr. A. Šilhan: „Naše kultura je zpolitizována ve směru cizáckém, protinárodním. Hudební spolek „Přítomnost“, zatím co Maďaři demonstrují proti umělcům světového jména, jakým je V. Příhoda, oslavují celovečerním programem Bartóka, veličinu významu jen maďarsky lokálního.“ Václav Štech: „Máme i divadla z veřejných peněz bohatě podporovaná, která si libují v propagandě komunismu.“ Dr. Alois Štůla: „Národní písně? Zapomíná se na ně. Osvobozené divadlo první začalo útočit na naše občanské zařízení společenské... I alpské „dirndly“ se počaly před časem těšit značné pozornosti české společnosti. Poláci dovedli vnést motivy národní i na uniformy svého vojáka, kdežto u nás se nedovedly udržet ani náměty národní čamary. Velice snadno opouštíme tradici, zatím co jinde...“ Adolf Veselý: „Svět... horlí proti jedu v nás, jedu nenárodnosti a internacionálnosti. Tento jed mezi námi... působí destruktivně, rozleptává národní ctnosti a vlastnosti... Tento jed nás otravuje, ničí naše národní vědomí... očerňuje vše v nás i kolem nás, vybičovává špatné vlastnosti, především vzájemnou nedůvěru, podečňovačnost a nenávisť. Dáblské dílo je to...“ Boh. Zahradník-Brodský: „Začaly se objevovat v literatuře podivné zjevy... Jako černý mrak valí se nové směry v literatuře a nemyslíci dav vidí v tom... nové krásné směry v literatuře, v nichž umění poroste do oblak. Je to mámení smyslu. Z této módní pseudoliteratury přijde strašný úpadek, rozvrácení morálky, zánik všech ušlechtilých snah. Ty tam

jsou nadšené vlastenecké city; teď naši lidé v podivné zaslpenosti hledají cizácké myšlenky...“ Ing. dr. Emil Zimle: „Protestuji co nejdůrazněji proti vždy více a povážlivěji se rozpinající snaze otravovat líčením ohavnosti a bídáctví dnešní doby pod licoměrnou rouškou humanity, moderního umění a vědy, veškerou radost ze života, tvůrčí sílu, i utopití lásku k národu svému v bezbarvém evropanství a proletariátu. Z kalu rozdmýchaného rozvratníky“ etc.

Snad je těch citátů trochu mnoho pro čtenářovu trpělivost; ale pokusil jsem se nevynechat nic z toho, co páni účastníci ankety „s bolestí a obavou“ pozorují na československém umění. Především nápadné je, že všichni bez výjimky mají nějakou „bolest a obavu“; nenašel se ani jeden, kdo by projevil žijícím československým spisovatelům a umělcům aspoň špetku důvěry nebo uznání. Naopak nalézají jenom chaos a rozklad, scestí, neblahé úkazy, ošklivý lišej, matení pojmů, rozvrat, zmatek, jed, kal rozdmýchaný rozvratníky a mámení smyslu. Zřejmě pohlížejí na dnešní československou kulturu s hlubokou nechtí a káravostí jako Lot na Sodomu a Gomoru; a nenašli by v ní deset spravedlivých, pro které by měla být zachráněna před dštěním síry a ohně. Zdá se, jako by opravdu měl nastat jakýsi rozchod mezi československou kulturou — a jednou politickou stranou; nutno uznat, že anketa „N. L.“ pro to dělá, co může.

Další nápadný úkaz: jak jsou ty výtky neurčité a nevěcné. Z konkrétních fakt, kterými se tu dokládá „rozšiřování rozkladných, ne-li přímo protinárodních a protistátních tendencí“, se tu dovídáme zhruba jen to, že jedna spisovatelka má na psacím stole bustu Leninovu, že naši vojáci nenosí čamary a že hudební spolek „Přítomnost“ věnoval večer maďarskému komponistovi Bartókovi, jenž, mimochodem řečeno, je jeden z nejlepších sběratelů a znalců lidových písní rumunských — a slovenských. Nic o tom, že by dejme tomu Durychova nebo Vančurova próza nějak ohrožovala národ v nepřátelském příboji, zvedajícím se hltavě na všech stranách nebo že by Horovy „Máchové variace“, Halašovy „Staré ženy“ nenápadně rozšiřovaly tendence protinárodní, ano i protistátní; že by Langrova „Jízdní hlídka“ sebevražedně odvrhovala nejkrásnější tradici národní, že by Vycpálkovy kantáty, Talichovo dirigování, Rabasovy krajiny cílevědomě a záměrně pracovaly o svém ničivém díle, a tak dále. Prostě ne-sejdete se tu konkrétně s ničím, čím naše umění žilo a žije v posledních letech; místo toho jen obecné a neurčité nářky na jakési „neblahé zjevy v literatuře“, které pana sekčního šéfa v. v. V. Müllera téměř „naplnily zoufalstvím“.

Srovnáte-li poměrnou plnost a bohatost našeho dnešního uměleckého života s chudíčkým a někdy až ubohým obsahem citovaných výtek a žalob, vyvstane ve vás nutkavá představa, že tí páni... nejsou asi v dnešním československém kulturním životě dost doma.

Opravdu se chvílemi zdá, že ve svých „bolestech a obavách“ zaspali dobrých dvacet let. Pan dr. Karel Kramář, předseda kuratoria Moderní galerie, vzpomíná na příklad na „nezapomenutelný dojem“, když svého času ve Vídni (ovšem, ve Vídni) „vstoupil do sálu, kde byl Švabinského Chudý kraj a obrazy Hudečkovy a Slavičkovy. Vídn' se ti naši mladí velmi líbili“, kdežto dnes, kdy jsme se vrhli „do mezinárodní moderny“, získali jsme „v té světové soutěži sotva nějakou — mention honorable“. Kdyby se pan dr. Kramář zeptal v ministerstvu osvěty, kolik zlatých a stříbrných medailí a stříbr-

ných vavřínů získali naši výtvarníci na světových výstavách od převratu, asi by se dost podivil, co všechno mu ušlo od té doby, co nevstupuje do výstavních a jiných sálů ve Vídni. Dožaduje-li se pan ing. Bohdan Bečka „v písemnictví jasné a čisté mluvy, bez vulgárních sprostot a obhroublostí“, obáváme se, že nejnovější písemnictví, které mu přišlo do rukou, bylo „Šejdrem“; ale to už dost dlouho nevychází. Píší-li dva nebo tři páni, že se u nás „poslední dobou stalo módou přezíratí domov“, pak asi ta poslední doba, na kterou se pamatují, byla kolem roku 1900, z fin de siècle, kdy mnozí literáti si občas stěžovali na „českou louži“; od převratu se to už nedělá. Stěžuje-li si pan F. X. Svoboda, že „čeští autoři zmatení překřtívají svá jména i jména svých reků na jména cizí“ a že „píší se básně s množstvím francouzských slov“, pak se mu asi přihodil podstatný časový omyl; to se sem tam dělalo v dobách moderny za jeho mládí, ale dnes už opravdu ne. Nebo ty „cizácké vlivy“ a „opičení se po cizině“; kdybych se většiny pánů účastníků ankety namátkou zeptal, které „cizácké vlivy“ našli v poesii Horově nebo Seifertově, v románech Vančurových nebo paní Tilschové, v essayích Šaldových, v obrazech Špálových nebo Rabasových a tak dále, myslím, že bych je uvedl trochu do rozpaků; předně ta díla pravděpodobně neznají, a za druhé není tu cizáckých vlivů. Často se mne ptávají cizí hosté, ke kterým literárním nebo uměleckým proudům a školám v cizině lze přiřadit jednotlivé básnické a umělecké zjevy u nás; až na málo výjimek jim nemohu takovou filiaci posloužit, ačkoliv bych to rád udělal pro jejich snazší orientaci. Ať soudíme svou literaturu a umění jakkoliv, roste většinou ze svého, bez provinciálního komplexu méněcennosti, který nás před válkou někdy nutkal k přeceňování cizích kultur. Ale ten opravdový kus národního kulturního vývoje většina pánů účastníků ankety jaksi zaspala; zaspala i to, jak se za posledních dvacet let vyvinul v poesii a literatuře národní jazyk k nebývalé čistotě, přesnosti a bohatství; jak se vyvinul český verš, jakými složitějšími tematickými cestami postupuje česká próza, a tak dále. Je to, jako by dvacet let už nic nečetli a nic neviděli. Jinak by snad nemohli psát tak povážlivě neznale.

Zůstává ovšem nejsilnější „bolest a obava“ účastníků ankety „N. L.“: to, čemu říkají „kulturní bolševismus“. Můžeme si o tom promluvit rovnou; mám, doufám, dostatečné alibi, abych nebyl počítán někam, kam nepatřím. Je faktum, že poválečná literární a umělecká generace byla z velké části a ve svých nejlepších představitelích komunistická. Druhé faktum je, že se jich od té doby většina ve zlém rozešla s komunistickou partají. Jak to přijde, že nikoliv před deseti lety, ale teprve teď volají „N. L.“ do boje proti „krajně nebezpečným vlivům kulturního bolševismu?“ Zdá se, že tady je zase něco důkladně a . . . záměrně zaspáno; něco, co se silně změnilo v našem ovzduší. Aspoň na poli kultury, kterého se držím, se musí poctivě a nestranně konstatovat, že ideologie komunistická ztratila hodně na své účinnosti — i na svém kouzle. Mám za to, že vrchol komunistické vlny ve věcech kulturních je už hodně za námi; a neříkám to s prázdnou lítostí. Víím dobře, že tím ještě není vyřízen boj s komunismem — pro naši levicu stejně jako pro naši pravici; ale pak ať se poctivě a rovnou polemizuje s komunismem a ne s mastně rozlezlou skvrnou nějakých „nenápadně rozšiřovaných rozkladných, ne-li přímo protinárodních a protistátních tendencí“. To však

„Národní listy“, „věrny své dávné tradici a svému vlasteneckému poslání“, zřejmě neměly na mysli, aby si to jen tak rozdaly s Karlínskými; šlo jim o politickou insinuaci, že „i ty vrstvy, které s komunismem naprosto nesouhlasí“, s ním „bezděčně“ spolupracují „pod rouškou pokrokovosti a jiných líbivých povrchně chápaných hesel“. O která jiná líbivá, ale vražedná a protinárodní, ano i protistátní hesla jde, to více méně naivní účastníci ankety nepostřehli; i musíme se obrátit blíž k politickému čepu. „Kdysi byla,“ praví ve své odpovědi pan prof. Karel Domín, „líbivá hesla jako pacifismus, humanita, všelidství pláštěm záměrné reformace, která nás měla zmezinárodnit, t. j. rozdrobit sílu českého vlastenectví. V duchu našich dějin, v duchu slavného českého nacionalismu vypovídáme boj tomuto výbojnému cizáckému nepoctivému hnutí.“ Myslím, že kdybychom se pánů účastníků ankety osobně zeptali, zda opravdu vypovídají boj pokrokovosti, pacifismu, humanitě a všelidství, většina z nich by asi řekla, že něco takového nemají v úmyslu; a museli bychom jim to věřit, protože to jsou vzdělaní lidé. Snad také postřehnou, „že humanita, pacifismus a všelidství“ nejsou notorickým heslem žádného bolševismu, nýbrž . . . něčeho a někoho jiného; i není těžko uhodnout, koho a co pan profesor Domín míní cizáckým a nepoctivým hnutím, jemuž výslovně vyhlašuje „protireformační boj“. O to tedy jde: o novou protireformaci. Ta první je blíže známa pod Jiráskovým názvem „Temno“.

Už samo thema ankety mluví o umění a vědě, které se prý „odcizují“ nejkrásnějším a nejušlechtlejším tradicím národním, nebo které je dokonce povýšené odmítají a zesměšňují. Není sice řečeno, kdo a čím se kde dopustil toho povýšeného odmítání a zesměšňování; ale přes to velká část účastníků ankety tomu uvěřila, i doporučuje všele československé kultuře, aby si víc vážila našich tradic. Tedy podívejme se, které umělecké a kulturní tradice jsou v anketě výslovně výtčeny: Aleš, Smetana, dřevěné selské stavby, Mánes, Dvořák, Jirásek, Rais, Dyk, čamara Palacký, Žižka a Prokop; jen dva kritikové z povolání a pan poslanec Ježek uvádějí větší bohatost tradic. Je to . . . nápadně chudé; a příliš to připomíná jakýsi Žalov. Budí to truchlivý dojem, že naše „nejkrásnější a nejušlechtlejší tradice“ jsou dávnou pochována s velkými nebožtíky, a že není živého človíčka, který by jich kousek nesl dál. Za živa to ti velicí mrtví nemívají tak snadné, aby byli uznáni za národní umělce; Smetanovi vytýkaly právě vlastenecké kruhy „cizácké vlivy“, a chudák Aleš do konce života musel prodávat své obrázky po zlatce rakouské měny. Ta velká minulost nebývala k těmto mužům opravdu velká. Jen jak mimochodem padne v anketě jméno Havlíčka a Nerudy, ačkoliv jejich tradice je literárně živá; není tam ovšem Máchas, není tam Březina. Mluví se tam mnoho o návratu k lidu a selství, ale není tam zmínky o Holečkovi ani Herbenovi. — Člověk by skoro řekl, že domácí četba dlouhé řady představitelů našeho života politického, kulturního a hospodářského je jaksi skrovná a nepřekročila téměř o nic Slovesnost pro vyšší třídy škol středních z předválečných let. Soudili bychom, že by se dalo říci mnohem více dobrého i znalého o nejkrásnějších kulturních tradicích našeho národa; bohužel právě o národní kultuře toho anketa „N. L.“ dovedla říci žalostně málo.

Podívejme se tedy, jak to vypadá s tou neúctou k národním tradicím a s protinárodní tendencí — třeba i u literatury více méně vysloveně levé. Marie Majerová píše „Mou vlast“ a Vítězslav Nezval oslavuje Prahu; Hora básní „Máchovské variace“ a tryznu na Štefánika; E. F. Burian inscenuje „Máj“ a lidovou poesii; Vančura se inspiruje na jazyku Komenského a národních příslovích; žije tradice Máchova, tradice Nerudova, tradice katolického baroku a tak dále. Ve výtvarném umění Špála, Rabas a jiní jsou stejně intensivně čeští jako Aleš nebo Slavíček. V literárním badání ožívá básnictví české gotiky, českého baroku i doby probuzenské; v dějinách umění vznikají teprve nyní pořádná historická díla o naší výtvarné tvorbě. Z živé národní potřeby rodí se hned dva slovníky jazyka českého; jen si jednou všimněte, jak mnoho získal básnický a národní jazyk za poslední desítky let. Je tu něco víc než respektování tradic; přímo dychtivě se hledají a objevují zasuté národní tradice a docházejí nového zhodnocení. A v tuto plodnou chvíli přijde pan J. O. Novotný z „Národních listů“ či kdo a naznačuje cosi o odmítání a zesměšňování národních tradic; a sbor dospělých mužů pobroukává souhlas s tímto křivým nařčením — snad bychom to mohli omluvit nedostatečnou znalostí toho, co se v našem duchovním životě skutečně a aktuálně děje.

Účelem ankety však nebylo říci něco kloudného o československé kultuře, nýbrž jen „svým projevem podepříti stanovisko“ „Národních listů“ a „určiti prostředky, jimiž by bylo podle vašeho mínění těmto rozkladným snahám čeliti.“ I vynořily se různé návrhy, jak čeliti oněm „protinárodním, ano i protistátním tendencím“; na příklad panu malíři O. Blažíčkovi leží nejvíc na srdci, aby ve výtvarném umění nebylo „ideově si navzájem odporujících hesel a teorií“; asi považuje každou teorii a ideu v malířství za něco destruktivního, co plodí jen chaos a zmatek. Jiní by prostě vymýtili všechny výstřelky modernismu v umění, čímž by podle jejich mínění náš národ jednak byl uchráněn od protinárodních, ano i protistátních tendencí, jednak nebyl pohlcen nepřátelským příbojem, zvedajícím se hltavě na všech stranách. Jiní žádají potlačení různých —ismů (asi s jedinou výjimkou nacionalismu, jenž se také končí tou nešťastnou koncovkou); pan profesor Domín vypovídá protireformační boj humanitě a všelidství; pan universitní profesor Teyrovský „místo dlouhých úvah“ navrhuje „zatočiti krátce se všemi důslednými stoupenci ‚světových‘ směrů v jednotlivých odvětvích duchovně-kulturní tvorby“; pan dr. Svítíl-Karník doporučuje pouze vřelejší zájem o kulturu polskou, a tak dále. Toliko dvě skupiny odpovědí navrhuji čeliti rozkladným a protinárodním tendencím v československé kultuře prostředky radikálnějšími a praktičtějšími.

První skupina upozorňuje (asi z hlubší osobní zkušenosti), že by vlastenecký, nejkrásnějším a neušlechtiljším národním tradicím věrný duch v naší kultuře byl znamenitě podpořen různými, zvláště k tomu účelu zřízenými dotacemi a hmotnými podporami. Pan malíř Blažíček očekává lék od „zdravého úsudku o bět avé veřejnosti“; pan malíř Jaroslav Skrbek soudí, že „národní kultura potřebuje naléhavé podpory; nechť se zakládají nové ceny pro umělce, stipendia, o jejichž získání by rozhodovala nejen hodnota umělecká, ale i tendence díla.“ Pan spi-

sovatel Jaroslav Pasovský žádá, „aby veřejným vyznamenáváním těch, kdož se k národním tradicím obracíjí zády nebo se jim vysmívají, nebyl vzbuzován trapný a matoucí dojem, že rozhodující kruhy se s těmito podvrtnými tendencemi ztotožňují.“ Pan spisovatel Antonín Klášterský, kterého už Machar nazval příčinlivě zobajícím, soudí, „že jinak zdravé tělo národa pomůže si samo a vyloučí ze své krve tu morovou nákazu. Pro literaturu je pozoruhodným úkazem naší doby, že někteří dárci a mecenáši činí již svá věnování na cesty a podpory s výslovnou výhradou, že .. ceny a podpory může se dostat jen spisovateli směru národního cítění a ducha.“ Podle toho by mělo zdravé tělo národa ze sebe vypotit nejen tu morovou nákazu, nýbrž také prachy jakožto honorář za národní cítění. Pan profesor Domín, opovčev protireformační boj, upozorňuje hned, že ten boj bude těžký a že to bez peněz nepůjde. „Nástup k hlavnímu útoku vyžaduje dobré přípravy. Proto je třeba... vlasteneckých mecenášů, neboť s prázdnými rukama nelze bojovat ani podporovat vědu a umění.“ Pan spisovatel Adolf Veselý chce potírat „nejráznějšími a nejdrakoničtějšími prostředky mentalitu ustrašenectví a strachu a stejně tak všechny cizí podlehlosti a všechny nezdravoty v naší literatuře. Jak?“ ptá se pan Adolf Veselý, a hned odpovídá: „Uplatněním všech národních — národně-uměleckých — sil na vůdčích místech a v celém našem veřejném životě.“ Tedy co se těchto nároků týče, přimluvil bych se za ně upřímně. Prosím vás, dejte jim peníze.

Druhá skupina odpovědí nemluví tak jasně, ale dost zajímavě. Tak třeba pan spisovatel Josef Šimánek spatřuje „cestu k nápravě především v nalezení schopnosti učiti se od našich odpůrců ve věci, ve které nám jedině mohou býti učitelé: v bezohlednosti postupu a volbě zbraní. Nutno to říci hodně nahlas tam, kde humanita byla zploštěna v stařecky zavilou frázi, hlodající (!) na národních kořenech a chránící jejich parasitů, jež by byla málem ohrozila existenci veškerého národa.“ Pan universitní profesor Teyrovský poradil „krátce zatočiti“ se stoupenci „světových“ směrů; neříká sice, jak se to točení provádí, ale nicméně „každý z nás má možnost řídit se touto radou, aniž se dopouští něčeho o nezákonného.“ „Nebojme se křiku a povyku,“ praví pan spisovatel Adolf Veselý, „že snad budeme potlačovat t. zv. svobodu projevu, uměleckou svobodu; ne, nebojme se v nynějších osudově vážných dobách umlčet svobodu, která umožňuje svobodnou řeč svědců...“ Pan universitní profesor Josef Hutter nabádá mimo jiné „odmrštit tak řečenou ne-strannost“ v oblasti kultury a obnažit „pohnutky těch, kteří se zmocnili řečníštlé a zásob drahých kovů a před sebe staví pobloudilé umělce domáci a umění a umělce cizí právě z pohnutek nenárodních, a v tom protistátních.“ Není to sice stylisticky ani věcně jasné, ale prý „jsou to, pravda, směrnice bojové; a tedy nezapřít jich a nebát se jich ani činů z nich plynoucích. Prostředky k tomu? Ty se přece neohlašují, ale těch se užívá,“ praví pan dr. Hutter v bezděčném ohlase slavného Henleinova slova: Večer před útokem se nemluví.

Všimněte si, že na těchto šarfmachrovských pokynech jsou podepsáni jenom páni z universit a od péra; myslím však, že jste od nich ani o nich mnoho nečetli.

„Je třeba určitosti a jasnosti. Je třeba rozhodnosti. Je třeba vyvésti veřejné mínění a zvláště inteligenci z názorových zmatků i z bludné shovívavosti k jakýmkoli kulturním činům, které třeba i pod rouškou formální nebo technické „kvalitnosti“ a neškodnosti v jádře jenom zvětšují a podporují národní destrukci. To považují za úkol nejenom aktuální, ale i velmi naléhavý.“ Tak praví pan R. I. Malý, který je stejně jako „N. L.“ přesvědčen, že v umění „nerozhoduje pouze dokonalá forma a absolutní hodnota“, nýbrž duch a cíl. I bude nyní úkolem nejenom aktuálním, nýbrž i naléhavým, učít národ, aby nehledal ve své kultuře absolutní hodnotu, dokonalou formu nebo kvalitnost, nýbrž jenom politickou tendenci. Ale jde-li jen o tu politickou tendenci, prosím vás, nestačí na to denní tisk, který tu tendenci, toho ducha a ten cíl provozuje, tak říkajíc, po živnostensku? Nejde-li už o absolutní hodnoty, formální dokonalost a duchovou kvalitu, nač ještě nějaké umění? Je-li dokonalá forma jenom „rouška“, která ukrývá takové nebo onaké tendence, pak se takových roušek zřekněte a dejte všem lidem pod heslem „Národu národní kulturu“ do rukou místo poesie a románů jenom úvodníky, které takové roušky obyčejně postrádají.

Myslím, že i po této anketě zůstane jediným „nejenom aktuálním, nýbrž i naléhavým“ úkolem naší kultury, aby nadále zůstala věrna těm opravdu nejkrásnějším a nejušlechtlejším tradicím svého národa; aby se především starala o absolutní hodnotu, formální dokonalost a kvalitu svého díla; aby milovala a pěstila národní jazyk a výtvarně vyjádřila krásu národního světa představ; aby byla svá a aby byla živá; aby odkrývala skryté zdroje národního ducha. Bude-li nadto prožívat se svým národem a svou dobou politické starosti a účastní-li se jejich bojů, nechat to nikdy nečiní na úkor úrovně a mravní svobody ducha. Jinak má na to stejné právo jako kdokoliv jiný; a musí si stejně nechat líbit, setká-li se v tom s odporem druhých. Ale jinak v n a š e m společenském a národním řádu nemá nikdo práva předpisovat spisovatelům, kterému politickému programu mají sloužit. Tomu se totiž říká „usměrňování“; a to slovo se nám nerýmuje se žádnou z nejkrásnějších a nejušlechtlejších tradic našeho národa a našeho státu. (Příště konec.)

do ba a lidé

Occidentalis:

Co se mladým líbí a nelíbí na SSSR

Obdiv mladého fašisty.

V kruhu studentů a mladé inteligence se rozvinula debata o politické situaci, která záhy se specialisovala na vášnivou rozpravu o tom, jedná-li Sovětský svaz správně. Nasloučíte-li rozohněným mladým hlasům, zdá se vám protiklad mezi tímto mikrokosmem dvacetiletých a čtyřicetiletých a mezi gigantickou otázkou, o níž se tu zápolí, trochu humorný. Přesvědčili jsme se však, že právě tato debata a právě tyto výsledky, které jsme se pak v klidu pokusili zachytit, jsou nečím pro naše prostředí a naše datum neobyčejně sympto-

matickým. Odpověď na otázku, je-li třeba s dnešní zahraniční i vnitřní politikou Sovětského svazu souhlasit, je pro mladé lidi první v pořadí důležitosti. Podle toho, jak se na ni odpoví, utvoří se pak celý ostatní světový názor těchto mladých lidí, žijících po nějaké víře.

Poměr mladých lidí k Sovětskému svazu je u nás skoro bez výjimky kladný. To platí i o radikálních příslušnících pravých a krajně nacionálně orientovaných politických směrů. Míluvil jsem před nedávnem se studentem, vášnivým příslušníkem Národního sjednocení, jenž mi dokonce sám přišel s příkladem Sovětského svazu jakožto státu uvědoměle národně orientovaného, jakožto státu provozujícího nejdůmyslnějším způsobem nacionální ruskou politiku, jakožto útvaru, jenž s neobyčejně rafinovanou a důmyslnou diplomacií vodí za nos západní demokracie domělym přátelstvím, zatím co sleduje vždycky a všude pouze nacionální zájmy své. Dovolil jsem si mu položit otázku, vyskytuje-li se ještě někdo mezi jeho přáteli, kdo by soudil podobně interesantním způsobem. Dostalo se mi bez váhání energické odpovědi, že tak soudí všichni sto procentně nacionální mladí lidé u nás a že ruská národní hrdost a bezohledná energie je jim všem nesrovnatelně milejší než kompromisnická, bezmocná a prohnílá naše politika, která se ještě kompromituje pod slovem „demokracie“. Pokud tento energický mladý muž, jehož jméno čítám i v různých těch „národně“ orientovaných novinách, které se dočkají někdy jen jednoho, jindy však i dvou nebo dokonce i tří čísel, než opět zaniknou. Mám však jej i jeho přátele v podezření, že jejich politický úsudek je v tomto případě poněkud zakalen onou bezmocností, kterou projevují, kdykoliv před sebou vidí něco, co je kolosální, obrovské nebo silné. Myslím, že ostatně i mezi příslušníky levice je mnoho takových mladých lidí, kteří sympatisují s demokracií pouze potud, pokud zaručeně vyhrává, kteří nejsou ničím pojištěni proti tomu, aby se neobdivovali, kde které politické prosperitě, fašistické nebo sovětské. Na tenhle motiv obdivu k Sovětskému svazu nesmíte zapomenout, ať už máte před sebou radikální mladé nacionály nebo vlašné a přizpůsobivé demokraty: v obou případech je založen na tom, že určitý druh mladých lidí nevydrží kritický poměr proti něčemu, co prosperuje.

Všechno je krásné a dobré v SSSR.

Mezi ostatními vrstvami mladých lidí, tedy mezi příslušníky různých odstínů tak zvané „levice“, je v základě poměr také všude kladný. Toto přisvědčení však má různé odstíny. Na jedné straně najdete pravověrné příslušníky komunistické strany, kteří přijímají s ortodoxní nekritičností jako správné úplně všechno, co Sovětský svaz podniká, a co komunistická strana prikazuje. Nebývají to jen zaslepení anebo neinteligentně nekritičtí straníci. Poznal jsem mezi nimi i mladé lidi, jejichž naprostý souhlas se vším, co Sovětský svaz podniká, pramení z jakési lyrické víry a z jakési čisté vnitřní potřeby obdivu. Tihleto mladí lidé nedovedou už určovat ani kulturní počasí jinak než podle moskevského tlakoměru. Takový mladý muž, jenž byl nadšeným obdivovatelem Šostakoviče, jehož stavěl dokonce i nad Stravinského, zavrhl svého obdivovaného skladatele ihned, jakmile byl v Moskvě prohlášen za mrzkého Part pour l'Artistu. Tento mladý muž viděl v Tairovově jevištním artismu vrchol a zakončení všeho vývoje jevištního umění, — a ihned jej zavrhl, jakmile v Moskvě se změnil umělecký kurs. Je ochoten vymýšlet si pro svou potřebu nejrozmanitější teorie, jimiž si vysvětluje všechno, cokoliv se v Rusku nelogického děje. Tenhle typ vášnivých obdivovatelů z vnitřní potřeby obdivu je u nás častěji zastoupen, než by se zdálo.

Zbývají ti, kteří sympatisují se Sovětským svazem, ale vyhrazují si právo kritiky. Přecházíme z nich ty, jejichž kritika vychází z stejného předpokladu, jako kritika tohoto listu. Všimneme si podrobnější kritiky těch, kteří si připadají dnes jako zhrzení a opuštění milenci sovětské revoluce. Jako všichni zhrzení milovníci dají se i oni těžko vůbec nějakou vlastností milované bytosti uspokojiti: očekávali od ní něco jiného, ona zkrátka se ukázala nehodnou důvěry, kterou v ni skládali. Od nich se dovíme, že Stalin zradil revoluci, že si pro svou potřebu z Lenina udělal postavu pro pohádkové knížky a legendy malým sovětským občanům pod vánoční stromček, že se snaží vytvořit z Ruska maloměšťácký stát, že ze strachu nad ztrátou moci se dohodl s imperialistickou Anglií. Ukázal se ziskuchtivým kramářem, který dnes zdvojnásobil obchod s hitlerovským Německem a tak přímo podporuje reakci. Tihle lidé nejsou snad trockisté: očekávají však, že stalinský byrokratismus nějakým vnitřním probuzením sovětského revolučního Ruska bude smeten a že politika Sovětského svazu nastoupí do starých, nekompromisnických kolejí.

Všecko je špatné v SSSR.

Zachycuji tento úryvek debaty:

„K tomu, co tu dnes vidíme, ruské revoluce nebylo zapotřebí. Celá historie ruského revolučního hnutí směřovala k uskutečnění socialismu na celém světě. Promiskuita kapitalistického a socialistického světového hospodářství je nemožná. Projevilo se to: jakmile se Sovětský svaz vzdal myšlenky světové revoluce, vzdal se tím fakticky i socialismu. To, co se dnes v Rusku dělá, je fakticky vítězství maloměšťáka. Všechny „socialistické“ reformy jsou už jen kulisou, která má skrývat ústup na celé čáře.“

Všechno, co Stalin ukazuje světu jako vítězství „socialistické“ výstavby, není než projevem docela přirozeného procesu industrializace zemědělské a technicky zaostalé země. Jestliže šlo jen o to, aby Rusko si zhotovilo ročně samo tolik a tolik tanků, tolik a tolik letadel, aby vystavělo strategické dráhy a silnice a používalo traktorů a kombajnů v polním hospodářství, můžeme být docela jisti tím, že totéž by po světové válce bylo uskutečněno i Ruskem carským. V Rusku se odehrál největší historický experiment, byla provedena úspěšná revoluce, směřující k socialisaci světa. Lenin viděl jasně tento svůj úkol, o němž maloměšťácky úzkostlivý Karel Marx ani nesnil. Leninovo dílo bylo přerušeno jeho smrtí, a Stalin, se svou chytrostí, tížádstevností a vytrvalostí toto dědictví revoluce zničil. Udělal z Ruska mezi ostatními imperialismy stejně imperialistický stát, mezi ostatními velmocemi stejně zbrojící velmoc, vedle fašistických státních kapitalismů stejně kapitalistický hospodářský útvar.“

Dovídám se, že tento zrazený mileneček sovětské revoluce byl jedním z prvních organisovaných členů komunistické strany a že ji před dvěma roky dobrovolně opustil. Motiv „zrahy Leninova odkazu“ se v debatě vrací v různých obměnách. Dvaadvacetiletá dívka, studentka historie, vypravuje:

„V Rusku se prý Leninovy spisy dnes ani nečtou. Lenin už není hodnocen jako politik, patří do pohádek a národních písní. Z praktického revolucionáře si udělalo Rusko pohádkového hrdinu. Četla jsem v nějakém sovětském časopise, jak v dalekých východních stepích mezi Kirgizy, Uzbeky a obyvateli Turkmenistanu kolují legendy o Leninovi. Je tu líčen jako obr nebo jako mudrlec, poslaný Allahem. Z Lenina stal se vhodný objekt pro potulné vypravěče pohádek a písničkáře.“

Sovětská vláda proti tomuto nemarxistickému tvoření legend ani není. Pohádky o obru Leninovi, o ochránci chudých Leninovi, o filosofu Leninovi se sbírají a otištějí v Moskvě. V jedné z takových pohádek, kterou otištěly časopisy, se popisuje, jak car s knížaty podnikl válku a posílal chudáky na smrt, aby se obohatil. Celá země hořela v plamenech a dým i plameny šlehalo až do nebe. Když jimi jednou byl popálen Allahův pláče, rozložil se Allah. Svolal své rádece a táral se jich, kdo z nich by dovedl na zemi přinést mír. Ale nikdo to nedokázal. I sestoupil Allah sám a šel v podobě chudáka po Rusku. Přišel až na místo, kde ležel na cestě kámen, veliký balvan. Marně se snažil jej odvalit a také nikdo z pocestných na to nestačil. Tu šel kolem muž jménem Lenin. Zamyslel se na chvíli,

položil k balvanu trám, druhým trámem zapálil a kámen snadno odvalil z cesty. Tu viděl Allah, že tohle je člověk, který může přinést opět dobré časy na zemi. Vzal ho k sobě do pokoje a šedesát dní a šedesát nocí ho učil, jak má uspořádat svět. A pak poslal Lenina na zemi. A Lenin přišel a ukončil válku a pohasil požáry a přinést mír mezi lidmi a udělal zemi zase úrodnou a krásnou a plnou bratrské lásky.

Když jsem to četla, myslila jsem na pohádky o císaři Josefovi. Také o něm se říkalo, že neumřel, ale žije dále, neznám mezi lidmi. V tom, že sovětská vláda šíření těchto legend dokonce podporuje, je vidět velký ústup od protináboženské racionální a logické revoluční linie, návrat k jakémusi náboženství nebo k náhražkám za náboženství, návrat k užívání oněch starých prostředků, sloužících jako opium k ukolébání prostodušných lidí. Není to příliš rozdílné od caristických metod, které tvrdily, že rozum je prostému člověku škodlivý a že chudým lidem se musí především ponechat jejich víra.“

Pohádky opět dovoleny.

Jiný si vzpomíná, že tentýž rys se projevuje vůbec v celé ruské nové pedagogice, zvláště ve způsobu, jakým se zpracovává literatura pro děti. Moskevské noviny přinesly před nedávnem studii o této dětské literatuře, která také ukazuje všestranný ústup od pozitivismu a racionalismu.

„Děti v Rusku dostávají už opět ke čtení přibližně totéž, co děti v jiných evropských státech. Jenom „Malý lord Fauntleroy“ je zakázán, protože by mohl škodlivě působiti na dětskou mysl. Jinak dostávají děti zase romantické a dobrodružné pohádky a povídky. Alexej Tolstoj tento krok nazpět ozdobil krásnou sentencí. Řekl, že sovětské děti vyrůstají v tak heroické atmosféře, že potřebují i ve své dětské četbě podobné složky hrdinské a romantické. Je to divné, že tuto potřebu sovětských dětí po heroismu dovedli předvídati právě autoři jako bratři Grimmové, pohádkář Andersen individualista Jules Verne, starý romantik Alexander Dumas se svými historiiemi o korunovaných hlavách a konservativce Walter Scott, kteří dnes u sovětské mládeže dosahují čtenářských rekordů.“

Protože v Sovětském svazu všechno musí být nějak oficiálně a teoreticky formulováno, prohlásily jedny oficiální sovětské noviny, že suchopárná teorie, že pohádky pro děti jsou škodlivé, byla překonána. Byl stanoven nový vydavatelský plán, který správně pochopil dětskou psychologii a dětskou potřebu fantazie a ona dřívější abnormálnost byla odstraněna. Člověk už pomalu ani nepozná, čte-li projev nějaké vychovatelky, reprezentující nějakou soukromou školu anglického císařství, či projev zástupce Sovětských socialistických republik.“

Při pružnosti marxistické teorie, která prohlašuje dnešní realizaci socialismu za něco prozatímního, za pouhý přechodný stav k dokonalému socialistickému státu budoucnosti, jsou mladí lidé značně desorientováni, co z dnešní sovětské praxe je třeba pokládati za takové přechodné studium, a co už je definitivní. Mezi mladými lidmi je spor o to, zda dnešní ústupky měšťanské ideologií, které se projevují v Sovětském svazu v zastavení boje proti náboženství, v zavedení soukromého vlastnictví, v nerovnoměrném odstupňování platů, v podpoře rodinného života nebo v opuštění různých medicínsko-sociologických pokroků, je třeba spatřovati už projev definitivní formy socialistického státu či pouhý projev prozatímních ústupků, na něž se přistoupilo jako na menší zlo vzhledem k nebezpečné mezinárodní situaci.

Záchrana v demokracii.

Jenom málokterý z nich je ochoten viděti pokrok právě v těchto ústupcích od papírové neústupnosti, od dogmaticky revolucionářského lpění na teorii bez ohledu na úspěch v životní praxi. Neboť toto uznání by musilo vésti k napěsňování závěrem k upřímnému ocenění demokratické skutečnosti, jak k tomu dospěl velice poctivým způsobem Upton Sinclair, když napsal před nedávnem:

„Nečetl jsem jen Karla Marxe, nýbrž i Abrahama Lincolna . . . Lincoln ukázal, že naprosto zákonnými metodami na základě ústavy

je možno provést tak radikální sociální reformu, jakou bylo odstranění otroctví. Když pak majitelé otroků odpověděli vzpourou, měl Lincoln na své straně celou morální sílu své země a měl možnost přivést občanskou válku k vítěznému konci.

Stejným způsobem je možno i dnes odstranit mzdové otroctví. Chceme-li nahradit toto mzdové otroctví moderními metodami výroby a distribuce, máme k tomu otevřeno dostatečně ústavních cest. Kapitalistická soustava může se rychle zhroutit pod úder vládního kladiva, jež si vzalo za program nahradit dnešní systém získání systémem spolupráce.

Nikdo jiný by s tímto postupem nesouhlasil více, než sám Karel Marx. Byl toho názoru, že ve státech, mezi něž patří i Spojené státy severoamerické, je možno dospět k sociálnímu pokroku zapracováním demokratickými metodami. Marx formoval tyto své názory velice jasně, neboť byl přesvědčen o tom, že prostředky, které vedou ke změně společenského řádu, nesmějí být pro každou zemi vybírány stejně. Zdůrazňoval, že je třeba věnovat pozornost zřízení, zvykům a tradicím rozličných zemí a že v určitých zemích dělnictvo může dosáhnouti svých cílů prostředky mírumilovnými.

S tím souvisí i otázka tak zvané jednotné fronty, jež v praxi představuje spolupráci různých demokratických stran s komunisty. Tam, kde komunistická strana byla silna, jako na příklad ve Francii, mohli dělníci jednotnou frontou s komunisty dosáhnouti volebního vítězství... Ale tam, kde komunistická strana je slabá a kde proti ní stojí silné představy nejen u kapitalistů, nýbrž i mezi dělníky, by výsledek byl jiný. Když jsem vedl v Kalifornii svou kampaň „konec bídy v Kalifornii“, ignoroval jsem komunisty. Při volbách bylo pro můj program odevzdáno 879.000 hlasů, zatím co komunisté získali něco přes 4000 hlasů. Kdybych byl postupoval podle zásad jednotné fronty, byl bych tyto 4000 hlasů získal — ale kolik jiných bych jich byl ztratil?

Jsem také přesvědčen o tom, že každý, kdo usiluje o zavedení diktatury, ať už je to diktatura pravice či diktatura levice, otvírá v každém případě pouze dveře fašismu.

Toto vyznání obdivu pro demokratické metody z úst vynikajícího amerického romanopisce, jenž byl před čtem počítán k vůdčím komunistickým duchům, by mohlo mezi mladou generací tohoto státu přispět k objasnění mnoha rozporů a snad i k odpovědi na onu zásadní otázku, je-li třeba ve změně politické linie Sovětského svazu vidět „zradu světové revoluce“ — nebo zdravý a prospěšný krok na koleje demokracie, jenž představuje politickou i hospodářskou záchranu sovětského světadílu.

Život a instituce

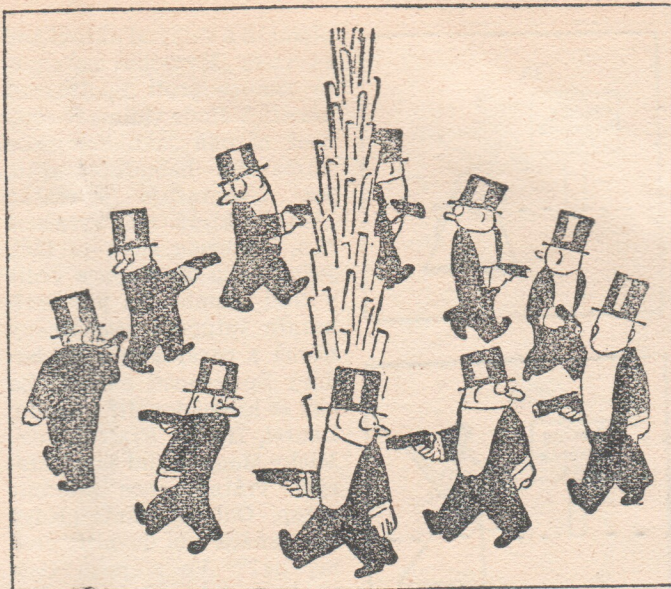
Otto Rádl:

Křivé zrcadlo

Politické karikatury mohou být nebezpečné.

Jeden z nejangličtějších moderních spisovatelů, J. B. Priestley — jehož znáte z poklidné pohody „Dobrých kamarádů“, z tradičního realismu dickensovské „Andělské uličky“ a z půvabné „Anglické cesty“ — napsal loni na podzim článek, v němž protestuje proti způsobu, jímž se píše o zahraniční politice. Specialisté pro tuto novinářskou rubriku si vytvořili zjednotěné pojmy „Francouze“ nebo tak zvaných „Francouzů“, abstraktně představy o tom, co chtějí „Italové“, co zamýšlejí „Němci“ a co hájí „Anglie“ nebo „Amerika“. Jsou snad dobří novináři, rozhodně však nejsou dobrými historiky: pohodlně zjednodušují. Aby sepsali příjemné články, přeručují skutečnost:

„Přehrábají věci, které často v základě jsou neracionální. Vyrábějí vtipné šablony a přehlížejí devět desetin slovek, z nichž se skládá realita... Je to vždycky velice dramatické a nikdy to není příliš složité, jako děj úspěš-

„Společnost národů je založena na vzájemné důvěře.“

(Ze švédského časopisu „Sondagsnisse Strix“)

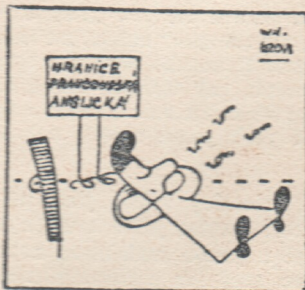
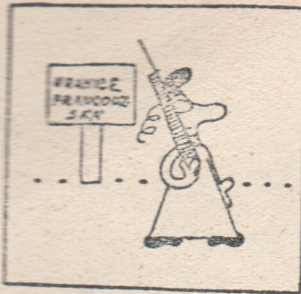
ného filmu. Jestliže „Německo“ udělá to, pak „Francie“ udělá ono. „Rusko“ chce tohle, ale „Anglie“ naléhá na ono. Udělá-li Itálie tah KP4, pak jistě Rakousko odpoví tahem QP5. Je to vždycky daleko prostší, než taktika, která se doporučuje hráčům bridže v příslušných rubrikách. Je to snad znamenat žurnalism. Má však jednu chybu: nebezpečně skresluje.

Při této příležitosti si J. B. Priestley všímá jiné, příbuzné rubriky novin, která tutéž chybu ještě zveličuje. Je to rubrika, přinášející denně nějakou satirickou nebo humoristickou kresbu, v níž se stejným zjednodušením jednajících osob a jejich motivů se ilustruje politická situace. V těchto politických karikaturách vystupují různí lvi, medvědi, tygři, různí Johnové Bullové, Marianny ve frygické čapce, strýčkové Jonathanové s kozí brádkou. Celé Německo je tu zjednodušeno do dvou černých skvrn vousek Adolfa Hitlera, z celé Itálie nezbude nic než buldočí ústa Mussoliniho, z Francie neexistuje už nic než ucouraný knír Léona Bluma. Tenhle způsob líčení politických problémů vstěpuje lidem v libivé, zábavné a snadno zapamatovatelné formě denně spoustu falešných představ. Nesprávné představy, které jsou stejně jednoduché jako příběhy Mysáka Mickeye nebo historie prohaného námořníka Pepka, zabraňují pak lidem dívat se správně na politickou, na historickou situaci. Kdyby miliony lidí nebyly ovlivňovány tak směšnými a malichernými představami o běhu veřejných věcí, mohly by si národy daleko lépe navzájem rozumět.

Je Společnost národů k smíchu?

Politická karikatura je především prostředek bojovný: čím je zlomyslnější, tím bývá úspěšnější. Nebezpečná je především v západních demokraciích, ve Spojených státech, v Anglii a ve Francii, kde si různé velice čtené revue, měsíčníky i žurnály zvykly přetiskovat politické karikatury z celého světa bez ohledu, z kterého politického tábora přicházejí. Jedinou podmínkou je, aby útok byl vtipný. To je však podmínka celkem levná, která usnadňuje, aby se do velkých anglických měsíčníků dostávaly denně nejživější útoky na Společnost národů, na Sovětský svaz, na pacifism — docela v jedné lince se vtipy na Hitlera, Mussoliniho a něguše.

Tak přinesla na příklad anglická „World Review“, list „levě“ orientovaný, v několika posledních svazcích celé sbírky vtipů na ženevskou instituci. Na jednom z nich vidíme ustrašené obličej ženevských di-

(Francouzská politická ilustrace z týdeníku „Marianne“)

plomatů s velkými aktovkami s textem „Mussolini prý chystá sankce proti Společnosti národů“. Jinde vidíme Společnost národů jako komickou jarmareční babu-fotografku, jež fotografuje děvčátko „Mír“, které má vyražené oko, zlomenou ruku ve fáci, jednu nohu dřevěnou a vedle v kleci holoubě. Na jiné karikatuře vstupuje zesměšněný něguš s paraplátkem do budovy Společnosti národů. Za ním se hrnou dovnitř Chaplin, Laurel, Hardy, Fratelliniové, Micky Mouse a jiní šaši, kterým vrátný chce zabránit vstup. Oni se brání: „Když ten paňáca smí dovnitř, proč my ne?“ Ve stejném čísle najdeme také obrázek „Poslední naděje španělské vlády“, na němž španělský Žid se sovětskou hvězdou na čepici tone ve vodě a snaží se zachytit větévky prohnité staré vrby s nápisem „Společnost národů“. V jiném svazku je pod nápisem „1950“ obrázek velkého sálu se skleněným stropem, kterým crčí dolů proud vody. Na velkém, kdysi diplomatickém stole, stojí v láhvi svíčka, na jednom jeho konci chrápe nějaký diplomat, na druhém leží generální sekretář Společnosti národů nad tlustou knihou a praví:

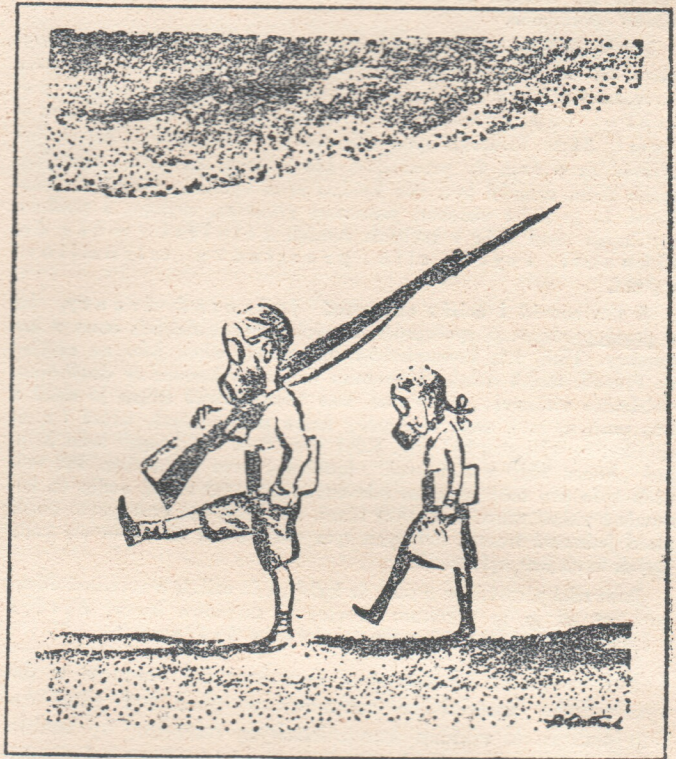
„Kdyby tak nějaká země chtěla zaplatit členský příspěvek, poslali bychom pro klempíře...“ Jinde jsou delegáti u Společnosti národů malováni jako lenoši chrápající hluboko v křeslech v obrovském moderním interiéru. — Motiv budoucnosti a konce Společnosti národů se vrací často: na jedné karikatuře vidíme loď plující v budoucnosti po švýcarském jezeře. Cicerone ukazuje na kraj plný rozvalin a vykládá: „S tohoto místa, dámy a pánové, se můžeme podívat na zříceninám chrámu Společnosti národů, jenž stával v Ženevě. Tamhle jsou zbytky konference v Montreux. U Lausanne uvidíte hrůzku něgušovu a tam mezi horami poslední zbytky paktu locarnského.“

Nejsou tohle všechno ovšem kresby anglické, jsou to ukázky z různých konců světa, přinášené pro inteligentního čtenáře. Nejsou však i přesto nebezpečné? Nepodlamuje jimi demokracie víru v jednu ze svých nejdůležitějších institucí? Tak velkou míru liberálnosti k zesměšnění vlastních názorů najdeme ostatně pouze u Angličanů.

Anglie má smysl pro humor.

Je zajímavé, že Angličané se nezastaví ani nad tím, že posměch nejrůznějších národů stíhá je samotné. Otisknou si francouzský vtíp: do pokoje vstupuje zástup politiků a muž, jehož vidíme jen zezadu: „Výsosti, přišli jsme vám nabídnouti trůn“. Oslovený odpovídá: „To je otrava, já chtěl jít zrovna do biografu“. — Otiskují si italský vtíp: italští vojáci sbírají kdesi na habešském bojišti po bitvě rozházený materiál. Najdou také rozbitou starou urnu s nápisem: Zbytky britské prestiže. — Otiskují si německý vtíp s nápisem: „Winston Churchill se informuje o Německu“. Uprostřed různých čarodějnic-

kých rekvizit sedí v pokojíku věštkyň, vykládá karty. Anglický politik s doutníkem v ústech a plnicím perem v ruce si zapisuje do notýsku, co mu baba říká. — Jiný italský vtíp: Předpokoj, dveře s nadpisem „Hitler, Privat“, na kanapi sedí pán, kterému narostly dlouhé bílé vousy, s cylindrem v ruce. U dveří se baví dva ohavní Průšáci: „Podívej se, ten Angličan čeká pořád ještě na

V Evropě se počíná školní rok.

(Americká karikatura ze „St. Louis Post-Dispatch“)

odpověď na svůj dotazník. „Já vím. Dej mu něco ke čtení.“ — Otiskují si švýcarský vtíp s obrázkem, na němž John Bull pročesává paruku vypelichaného anglického lva a praví: „Dá mi to pořád větší práci, udržeti tě při formě, old boy!“ — A přinášejí i holandský vtíp na svou politiku. Vidíme na obrázku britského lva, jenž sedí vedle klece se lvem habešským, uvězněným a marně koulejícím očima, a praví mu: „Já rozhodně neuznám vaše uvěznění, milý příteli. Buď vám to posilou!“

Tahle liberálnost, která si při svém britském sebevědomí může dovolit smát se útokům na vlastní stát, je ovšem něco jiného, než liberálnost vůči útokům na Společnost národů, jejíž prestiž a vážnost, která u britského čtenáře beztak není příliš pevná, je ještě podkopávána.

Německo nerozumí smíchu.

Něco podobného nesmíme ovšem hledati v Německu. Všechno, co německé satirické časopisy otiskují se vztahem k Německu, je nesmírně tupé a pathetické. Ať už se podíváme do berlínského „Kladderatsche“, do oficiálního „Das schwarze Korps“ nebo do některého z humoristických listů mnichovských, všude je tón stejný. — Vidíte tu na příklad bláhové evropské národy, které na břehu moře dělají z hlíny násep proti fašistickému nebezpečí, které kukátkem vidí kdesi v dálky se blížít, a přitom se neohlédnou za sebe, ačkoliv se tu dmou hrozné vlny komunistického nebezpečí u samých jejich pat. — Jinde vidíme na střeše budovy Společnosti národů pláčka, jenž drží větvičku s nápisem: „Kollektive Sicherheit“. Dole stojí bůh Mars, směje se na celé kolo, a drže v ruce model letadla, praví: „Aeroplán vhrstí je mi milejší než dva tiptáči“.

kové na střeše.“ — Jinde máme čest vyskytovat se i my. Vidíme na obrázku olympijský závod o cenu míru. Běží neurvalý Rus a tlustá Francie a vlekou za ruce a na ramenou tři malé haranty, z nichž jeden má barvy československé, druhý jihoslovanské, třetí rumunské. Francie volá: „Honem, ať jim ukážeme, že kolektivní běh je rychlejší“. Ale marně, neboť ceny vítězství již dosáhl ušlechtilý německý atlet běžící bok po boku s krásnou rakouskou sportovkyní. — Trochu jako předpověď: autor této karikatury netušil, že ceny míru dosáhne opravdu Němec, a že to Německu bude dokonce velmi nepříjemné.

Inteligentnější jsou vtipy na Německo, které najdeme v časopisech jiných národů. Tak na příklad vidíme na holandské karikatuře Hitlera jako jarmarečního šarlatána. Kolem něho stojí na rynku Rakušan s perím za vojenskou čapkou, těžce zafačovaný Španěl, smějící se tlustý Angličan, malá Francouzka, Ital a ještě několik jiných. A Hitler jim s velikými gesty nabízí svůj zázračný preparát: „Antistalinové pilulky“. Na americkém obrázku vidíme otce, jenž hubuje na syna školáka: „Učitel mi o tobě říkal pěkné věci“. „Greuelmärchen“, praví syn.

Francie se ironisuje sama.

Politické karikatury francouzské měly největší příliv ve chvíli posledních pařížských voleb a stávek. Francouzská Marianna se po vítězství Lidové fronty počala malovat s novým náhrdelníkem: s hrdlem, sevřeným mezi kosu a kladivo. — Vlna stávek a obsazovaných podniků byla provázána kresbou „sansculottek“, přenocujících v obchodním domě v kalhotkovém oddělení. — Když se otec ptal syna, malého fakana, proč není ve škole, slyší

Poslední pařížská móda: Marianne má nový náhrdelník.
(Politická karikatura z francouzského „Le Rire“)

odpověď: „Zdráhají se mi dát placenou dovolenou!“ — Když v podzemní dráze kdosi požádá malého žabce o schůzku na večer, dostává odpověď: „Dnes večer o půl osmé nemohu, čekám na světovou revoluci!“ — Léon Blum, překonávající obtíže s frankem, je malován, jak v koupacím triku balancuje po trámu vystrčeném z lodi nad mořskou hlubinu a vede za ruku ustrašenou Mariannu s frygickou čapkou. Dojde po tomto kymáčivém trámu s nápisem „francouzský zlatý standard“ až k praporku na konec, jenž představuje „socialistické reformy“? — Devalvace franku je provázána vtipem: u poštovních přepážky určené pro peněžní zásilky podává žid úředníkovi bankovku a praví: „Chei poslat 100 frs.“ „Telegraficky nebo poštovní poukázkou?“ „Jako vzorek bez ceny“.

Ve francouzských levých časopisech jsou oblíbeny dialogy prostáčků, kteří obyčejně bývají proti vládě. Vidíme tu na příklad dva rezervisty odklízející hnůž na kasárnském dvoře, z nichž jeden praví: „To jsem rád, že ten Hitler ještě není hotov: já totiž také ještě nejsem“. — Jinde debatují dva dobří měšťané: „A Francie ztratila Modrou stužku..“ „Já to říkal, k čemu povede ta Lidová fronta.“

Eden: „Odveďte ho, rve mi to srdce...!“
(Francouzská karikatura z „La Tribune des Nations“)

— Jinde debatují stejné osoby o kterési loupeži a jeden praví: „To máte zrovna jako s těmi lupiči Habešany, kteří by Mussolinimu tu Habeš nejraději ukradli...“

Od Habeše až po Madrid.

Nejvlastnější prostředí pro boj politickými karikaturami jsou ovšem války, proto také převážná většina nejlepších politických karikatur z minulého roku se vztahuje k válce v Habeši a ve Španělsku. Nezapomenutelná je anglická kresba Lowova, jež ukazuje v žáru habešského slunce v pusté krajině mrtvolu černocho a mrtvolu italského vojáka. Nadpis: „Stejně právo na místo na slunci.“ Je zajímavé, že za habešské války, kdy Německo mělo k italské politice ještě docela chladný vztah, vznikaly karikatury podobného druhu i v berlínských listech. Na kresbě berlínského „Kladderadatsche“ vidíme černocho a berlích a s ustrelenou nohou, stojícího před obrovským lokajem, jenž je honosně vyšňořen a ohruňuje nos směrem k nápisu „Žebrota zakázána“. Na čepici portýrově jsou iniciály Společnosti národů. — Za habešské války byl malován v různých obměnách něguš, sedící se smutnou nehybností nad hromadami hořících trosek, zatím co u jeho nohou leží listiny s nápisem: pláň Hoare-Laval. — Holandská karikatura maluje důvod k habešskému dobrodružství: Mussolini sedí jako ohromný kolos na rozviklaném trůně, na němž dvě nohy jsou ulomeny. Místo nich je podstrčen špalek s nápisem: „Dobytí Habeše“. — Mussoliniho vítězný oblouk je malován jako velice nehmotná věc, skládající se z explozí granátů a z mraků plynů, jimiž byly černé kraje vyvražďovány. — Italská civilisace Habeše: fašista v uniformě a s býkovicem přihlíží černočům, kteří se snaží pojídat dlouhatánské makarony. Nadpis: „Energicky jsme se postarali o pokrok v zemi.“ — Londýnský „Evening Standard“ provází povýšení Victora Emanuela na habešského císaře kresbou, na níž před císařem ozdobeným na hlavě ozdobou z peří stojí Mussolini a se zpytavým pohledem a s útechou mu praví: Víte, Veličenstvo, v novém klobouku

člověk na první pohled vypadá vady trochu blbě". — Politiku Společnosti národů po dobytí Habeše provádí Low ve stejném listě obrázkem Haile Selasie, sedícího v ženevské klubovce, před ním s hlubokými úklony evropsí diplomaté. Jeden z nich pravi s nesmírnou zvěřilostí: „Mohu Vás ujistit, Výsosti, že Společnost národů něco pro vás udělá. Je jenom třeba, abychom si na před zajistili spolupráci Mussoliniho.“ Nadpis: „Restaurace důvěry.“ — Italskou nechuť k vystupování ve Společnosti národů za přítomnosti něguše provádí francouzský satirický časopis obrázkem trestance, jenž v porotní síni se zdráhá vypovídati: „... A vy očekáváte, že se srovnává s mou důstojností, sedět ve stejné síni s mužem, jemuž jsem ukradl hodinky?“ Nadpis: „Římská hrdost.“ — Zde všude je ovšem politická karikatura na svém místě: vykonává funkci dějinné spravedlnosti tam, kde se svět jinak musí resignovaně smířit se spáchaným bezprávím.

„Zde pracovali politikové.“

(Švýcarská satirická kresba z časopisu „Nebelspalter“)

Stejně je tomu i ve válce španělské. Zde vidíme generála Franca, jenž stojí v dražební síni na podiu, v jedné ruce drží Španělsko a pravi: „Kdo dá za ně víc?“ — Jinde pod nadpisem „Generál zahajuje ofensivu“, vidíme generála rozrušena, až vše lítá po pokoji, křičícího: „Carramba, podejte mi mikrofon...“ — Ital stojí na pobřeží, salutuje před Francem a ukazuje na právě došlou válečnou loď, vezoucí z Italie „předměty běžné potřeby“: Generále, zásilka protiletectkých kytar a mandolin-opakovaček je v přístavě.“ — Rozhlasová válka Francova je prováděna jeho kresbou ve vysílací místnosti. Nařizuje: Budou-li oni vysílati „Carmen“, spusťte hned „Mistry pěvce norimberské“. — „Neintervenci“ politika velmocí je prováděna ve francouzském listě touto úvahou čtenáře

konservativního „Matinu“: „Jestli teď Společnost národů nezakročí, ukáže se, že sankce proti madridské vládě jsou bez úspěchu.“ — Italská karikatura na evropský zbrájený tým, že na hromadách beden, opatřených červeným křížem, skrtá nápis „Habeš“ a nahrazuje jej nápisem „Španělsko“. Z jedné otevřené bedny čouhají pušky a kulomety. — Blumova politika v italské karikatuře: francouzský voják z vlaku dobrovolníků, jedoucích do Madridu, volá na Léona Bluma: „Pojedeš s námi, souduhu?“ Blum: „Musím napřed udělat neintervenci pakt.“ — Náboženskou složku zápasů komentuje francouzská karikatura, na níž stojí Bůh otec a Mohamed v dlouhých košilích a s dlouhými vousy proti sobě v zuřivé hádce: „Tak poslouchej, půjdeš spasit Španělsko ty nebo já?“

V krvavé záři zapadá zeměkoule.

Celková světová politika sklízí všude jen projevy nedůvěry. Na švýcarské karikatuře vidíme na krásném podstavci krásného anděla míru, postaveného na hlavě. Nadpis: „Zde pracovali politikové.“ — Anglická kresba projevuje nedůvěru světovému vývoji tím, že staví proti sobě obrázek středověké železné masky a moderní plynové masky: jaký už je mezi nimi velký rozdíl? — Dva Francouzi se baví: „Kdy konečně přestane na světě to vzájemné předstihování ve zbrojení?“ „Až každý národ bude mít dvakrát tolik zbraní, co druhý!“ — Dva obyvatelé jiných světů se dívají na zeměkouli z vesmíru: „Podívej se jak krásně v krvavé záři zapadá zeměkoule!“

Všude tam, kde je karikatura prostředkem politického boje, je na místě. Vybrali jsme vesměs takové příklady. Všude jinde, kde přebírá ilustraci běžné politiky, je v ní nebezpečí. V Priestleyově článku, který jsme citovali, obrací se autor zejména proti všem těm personifikacím. Stát přece není osoba. Lehtëáte-li jej, nesměje se, píchnete-li jej, nekrváčí. Stát netrpí stejnými útrapami, jako člověk. Utrpí-li Anglie nějakou diplomatickou porážku, nedá se to vyřídit kresbou onoho chlapíka ve vysokých botách:

„Politické karikatury fantasticky přehánějí a překrucují fakta. Už dlouhá léta nás miliony na celém světě stojí pod ustavičným vlivem těchto neustálých přehánění a překrucování fakt. Stále vidíme, že naše vlády jsou zobrazovány jako žoviální strýčkové nebo krásné mladé neteře, zatím co ostatní vlády se kreslí v hrozných znetvořeních. Není divu, že jsme se pak vždycky také chovali jako blázní.“

Snad je názor anglického romanopisce přehnaný: jisto však je, že kdyby miliony lidí nebyly denně ovlivňovány tak směšnými a malichernými představami o běhu veřejných věcí, mohly by si národy lépe navzájem porozumět.

Kava mocca Bon Ami - ta káva mezi kávami

Los, který bojuje za vaše štěstí
JE LOS TŘÍDNÍ LOTERIE BOHATSTVÍ
 Přes 1.300.000.000 Kč vyhrál hráčům třídní loterie od převratu

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ! **KAREL KELLNER V PRAZE**

zřídil na Václavském náměstí č. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nově vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá sletá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.